

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Agáta Jansová

**Problematika osobnosti pachatele v
kriminologii**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Alena Marešová, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : prosinec 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 157.691 znaků včetně mezer.

Agáta Jansová

V Praze dne 13. 12. 2018

Vřele děkuji vedoucí mé diplomové práce, paní PhDr. Aleně Marešové, Ph.D., za její vstřícný přístup, připomínky, konzultace a pomoc při zpracování této práce.

Dále bych chtěla poděkovat členům mé rodiny a mým blízkým přátelům, že mne podporovali a dokázali se mnou vydržet až do konce mého studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

Jmenovitě tímto děkuji mému dlouholetému příteli z gymnázia, Lukášovi Konečnému, především za jeho připomínky, motivaci a pomoc s korekturou této závěrečné práce.

Obsah

Úvod	1
1 Základní pojmy	2
1.1 Kriminologie	2
1.1.1 Pojem a předmět kriminologie	2
1.1.2 Úkoly kriminologie	5
1.2 Pojem pachatele ve smyslu trestního práva hmotného	5
1.2.1 Příčetnost	5
1.2.2 Věk	6
1.2.3 Rozumová a mravní vyspělost u mladistvých	6
1.3 Pojem pachatele ve smyslu trestního práva procesního	7
1.3.1 Podezřelý	7
1.3.2 Obviněný	7
1.3.3 Obžalovaný	7
1.3.4 Odsouzený	7
1.4 Pojem pachatele ve smyslu kriminologie	7
1.5 Osobnost člověka	8
1.5.1 Biologické pojetí osobnosti	8
1.5.2 Psychologické pojetí osobnosti	8
1.5.3 Sociokulturní pojetí osobnosti	8
2 Kriminologické teorie	9
2.1 Úvod	9
2.2 Biologické teorie	10
2.2.1 Teorie rozeného zločince	10
2.2.2 Tělesná a duševní méněcennost zločinců	11

2.2.3	Dědičnost a rodina Kallikakova	12
2.2.4	Genetický výzkum dvojčat a adoptovaných dětí.....	13
2.2.5	Konstituční teorie	14
2.2.6	Výzkum chromozómových odchylek.....	15
2.2.7	Vliv testosteronu na agresivitu a páchaní trestné činnosti	15
2.3	Psychologické teorie	16
2.3.1	Pojem psychopatické osobnosti	17
2.3.2	Teorie rozdílného podmiňování	17
2.3.3	Psychoanalytická teorie.....	18
2.4	Sociologické teorie	19
2.4.1	Teorie anomie.....	20
2.4.2	Teorie napětí.....	20
2.4.3	Chicagská kriminologická škola	21
2.4.4	Teorie kulturního konfliktu	22
2.4.5	Teorie diferencovaného sdružování a diferencované identifikace	22
2.4.6	Teorie kriminální subkultury.....	22
2.4.7	Teorie kontroly	23
2.4.8	Kritická kriminologie a etiketizační teorie.....	24
2.5	Multifaktorové kriminologické teorie	25
2.5.1	Výzkumy manželů Glueckových	26
2.5.2	Evropské multifaktorové studie	27
2.6	Souhrn kapitoly	27
3	Osobnost pachatele.....	29
3.1	Typologie pachatelů	29
3.2	Faktory ovlivňující osobnost pachatele.....	30
3.2.1	Rizikové faktory	31
3.2.2	Protektivní faktory.....	31

3.2.3	Vliv psychosociálního vývoje	32
3.2.4	Vliv rodinného prostředí a výchovy	34
3.2.5	Vliv školy	37
3.2.6	Vliv vrstevníků	40
3.2.7	Vliv závislosti na alkoholu a drogách	41
3.2.8	Vliv osobnostních rysů a vlastností	45
3.2.9	Vliv médií a kyberprostoru	47
3.2.10	Další faktory	48
3.2.11	Souhrn kapitoly	49
3.3	Význam výzkumu pachatelů pro trestní právo	49
4	Násilná kriminalita	49
4.1	Pojem násilná kriminalita	49
4.2	Kriminální agrese	50
4.3	Násilné trestné činy	50
4.4	Policejní klasifikace násilných trestných činů a jejich statistika z roku 2017	51
4.5	Příčiny násilné kriminality	52
4.6	Prevence násilné kriminality	52
4.6.1	Prevence primární, sekundární a terciární	52
4.6.2	Prevence sociální, situační a viktimologická	53
5	Pachatel trestného činu vraždy	54
5.1	Trestný čin vraždy	54
5.1.1	Vražda prostá	55
5.1.2	Vražda premeditovaná	56
5.2	Osobnost pachatele vraždy	57
5.2.1	Děti, mladiství a osoby ve věku blízkém věku mladistvých jako pachatelé vražd	
	58	
5.2.2	Ženy jako pachatelky vražd	60

5.2.3	Pachatelé tzv. rodinných vražd.....	61
5.2.4	Pachatelé sexuálních vražd.....	62
5.2.5	Pachatelé loupežných vražd	63
5.2.6	Pachatelé dalších typů vražd	64
	Závěr.....	64
	Použité prameny a literatura.....	67
	Literatura	67
	Internetové zdroje.....	69
	Právní předpisy.....	70
	Seznam zkratk	71
	Přílohy	72
	Abstrakt	73
	Abstract	74
	Klíčová slova.....	75

Úvod

Kriminalita je nežádoucí společenský jev, který může mít různé druhy podob a následků. Jedním z klíčových úkolů kriminologie je poznat osobnost pachatele, přičemž o toto poznání a popis se snažily již první z kriminologických škol. Osobnost každého člověka je jakési spojení biologických, psychologických a sociálně kulturních prvků. Vzhledem ke skutečnosti, že je kriminologie obor multidisciplinární, je pachatel zkoumán z širšího pohledu, než je tomu u trestního práva. Znalost osobnosti pachatele je užitečná v rámci prevence kriminality, společenské osvěty, trendů trestní politiky, nebo posléze při vyšetřování daného trestného činu a následného ukládání trestů s ohledem na jejich individualizaci.

Cílem této závěrečné práce je popsat a vysvětlit základní pojmy, jako jsou kriminologie, její předmět a úkoly. Dále jsou rozebrány pojmy jako pachatel ve smyslu trestního práva, pachatel ve smyslu kriminologie a různá pojetí osobnosti člověka. Dále se věnuji nejznámějším kriminologickým školám a směrům, které definovaly obor kriminologie a zabývaly se postavou pachatele z hledisek biologických, psychologických, společenských nebo kombinací všech hledisek. Jedním z hlavních témat této závěrečné práce je popsat osobnost pachatele a příčiny, které ho ke kriminálnímu jednání mohly vést. Značná část této diplomové práce je věnována rizikovým faktorům, které mají vliv na formování osobnosti nejen pachatele, ale každého člověka. V posledních kapitolách se věnuji fenoménu násilné kriminality a v závěru nejzávažnějšímu násilnému trestnému činu vraždy. Pachatel trestného činu vraždy útočí na nejdůležitější objekt chráněný trestním zákoníkem, a to lidský život. Osobnost pachatelů vražd je, vzhledem k odlišné motivaci, velmi různorodá. Nejedná se pouze o osoby pocházející z nevhodných rodinných poměrů, mající nízký intelekt a společenský status. Pokusím se tedy rozebrat určité skupiny vražd a pachatelů a vymezit mezi nimi hlavní rozdíly.

Metodou této závěrečné práce bylo studium české a částečně zahraniční odborné literatury a čerpání souvisejících informací z dostupných zdrojů na internetu. Hlavními prameny jsou odborné publikace na téma kriminologie, pachatele trestného činu, násilné kriminality, trestného činu vraždy, ale také publikace věnující se psychologii, sociologii a deviaci dětí a mládeže.

1 Základní pojmy

V první řadě je nezbytné vymezit pojmy, které jsou pro téma této diplomové práce zcela zásadní. Jedná se o pojem kriminologie, pojem pachatele z hlediska trestního práva a pojem pachatele z hlediska kriminologie.

1.1 Kriminologie

1.1.1 Pojem a předmět kriminologie

Termín kriminologie pochází ze spojení latinského slova *crimen* (zločin) a řeckého slova *logos* (nauka) a má se za to, že byl poprvé užit v roce 1879 francouzským lékařem a antropologem Paulem Topinardem (1830-1911).

Posléze termín kriminologie převzal v roce 1885 italský právník Raffaele Garofalo (1851-1934) ve své publikaci *Criminologia*. Garofalo se ve svém díle věnuje konceptu přirozeného zločinu. Rozlišuje mezi dvěma typy nedovolené kriminální aktivity. První je jednání, které je považováno za zločin nezávisle na určité době, stavu společnosti a úmyslech zákonodárce. Druhé je jednání, které je zákonem zakázáno a explicitně za trestný čin označeno.¹

První skupinu Garofalo označuje jako jednání sama o sobě kriminální. Do této skupiny řadí zejména vraždu, ublížení na zdraví, loupež, znásilnění a další přirozené zločiny, na které je pohlíženo jako na zakázané téměř v jakékoliv kultuře. Pod spojení přirozený zločin Garofalo zahrnuje chování, které se vymyká základním lidským morálním hodnotám, soucitu a úctě. Na základě nedostatku soucitu a úcty Garofalo vymezuje čtyři základní kriminální kategorie, a to

---

¹ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014. Kriminologie. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-614-3, s. 21.

(1) pachatele vraždy, (2) pachatele násilné kriminality, (3) zloděje a (4) pachatele mravní kriminality.²

Druhou skupinu Garofalo pojmenoval jako jednání zakázaná. Tato skupina zahrnuje nedovolené chování, které je na základě stavu kriminality a trestní politiky v konkrétní společnosti za trestný čin označeno zákonem.³

Předmětem kriminologického výzkumu je v první řadě samotná kriminalita, její stav, struktura a dynamika, příčiny vzniku, dále osoba pachatele a oběti, a nakonec kontrola a prevence kriminality. Kriminalita je nežádoucí jev, který nepříznivě ovlivňuje společenské poměry, pocit bezpečí a důvěru v právní stát.⁴ Chápání kriminality můžeme, obdobně jako kdysi Garofalo, rozdělit do dvou názorových skupin, a to na (1) pojetí legální (juristické) a na (2) pojetí sociologické.

Pod legální pojetí zahrnujeme trestný čin ve smyslu trestního práva, kdy se pod výrazem kriminalita rozumí jeho spáchání. Kladem legálního vymezení je přesná charakteristika nežádoucího a zakázaného chování ve zvláštní části trestního zákoníku. S tímto souvisí jedna ze zásad trestního práva, a to zásada *nullum crimen sine lege certa*, podle které musí být trestné jednání zákonem formulováno dostatečně jasně a určitě, aby bylo v zájmu právní jistoty zřejmé, co je a není trestným činem.⁵ Záporom je nedostatečná reflexe společenských fenoménů (například závislost osob na návykových látkách), které trestné činnosti v mnoha případech předchází nebo s ní blíže souvisí.

V sociologickém pojetí je naopak kladen důraz na studium sociálně patologických faktorů, které mohou být příčinou deviantního jednání pachatele. Kladem sociologického vymezení je širší pohled na kriminalitu, kdy je zločin a osoba pachatele posuzována i s ohledem na výskyt jevů, které normy trestního práva primárně nezakazují. Záporom je skutečnost, že během objasňování jednotlivých faktorů, které s kriminalitou určitým způsobem souvisí, se

---

² Francis A. Allen, *Pioneers in Criminology IV--Raffaele Garofalo (1852-1934)*, 45 *J. Crim. L. Criminology & Police Sci.* 375-381 (1954-1955), [online]. Copyright © [cit. 24.03.2018]; Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=4277&context=jclc>, volně přeloženo autorkou.

³ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4, s. 3.

⁴ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-377-5, s. 22.

⁵ JELÍNEK, Jiří, 2014. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-044-4, s. 30-31.

můžeme vzdálit od základního předmětu našeho výzkumu, protože zde nejsou žádná vymezení a limity.⁶

Na základě výše uvedeného se jako optimální jeví legální (juristické) pojetí, které kriminologickému výzkumu nastavuje určité hranice a poskytuje všeobecně platný zákonný základ, za pomoci korektivu sociologického, který nabízí více možností při pohledu na kriminalitu v souvislosti se společenskými jevy. Pro zajímavost, novelizovaným trestním zákonem z roku 1950 a dále trestním zákonem z roku 1961 bylo za trestný čin považováno tzv. příživnictví, které spočívalo v zahálčivém způsobu života, kdy osoba po ukončení studia odmítala pracovat ve prospěch celku, nechala se vyživovat osobou blízkou nebo chodila žebrot.⁷ Z hlediska tehdejšího trestního práva, tedy legálního (juristického) pojetí, šlo o trestný čin, z hlediska sociologického pojetí se o kriminální chování nejedná, obdobně tomu bylo u trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví a trestného činu opuštění republiky.⁸ Dle názoru řady sociologicky orientovaných kriminologů by se kriminologický výzkum měl také zaměřit na studium patologických jevů, které byť nejsou zákonem prohlášeny za trestné, jsou pro normální fungování společnosti škodlivé až ohrožující.

Kriminologie bývá řazena mezi vědy empirické, protože východiska jejího zkoumání jsou založena hlavně na objektivních skutečnostech a zjištěních plynoucích z pozorování. Získaná fakta musí být podložena vědeckými metodami. Osoba, která provádí výzkum, by měla být dostatečně objektivní, aby se výstup z tohoto bádání zakládal na faktech než na jejím mínění a osobním postoji.⁹ Kriminologie se tak zabývá kriminalitou jako faktickým jevem. Naproti tomu vědy normativní, jako například trestněprávní politika a trestněprávní nauka, zkoumají,

---

⁶ GRĚVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014, op. cit. s. 21-22; KVĚTON HOLCR A KOLEKTIV., 2008. Kriminológia. Bratislava: Iura Ed. ISBN 9788080782061, s. 17.

⁷ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK, ed., 2009. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. Brno: Masarykova univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 978-80-210-4844-7, s. 578-579.

⁸ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 21.

⁹ KAISER, Günther. *Kriminologie: Úvod do základů*. Praha: C.H. Beck, 1994. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-002-8, s. 4.

jaké normy by měly platit a co je v odvětví kriminality žádoucí. Hranice mezi vědami empirickými a vědami normativními ale není striktní.¹⁰

1.1.2 Úkoly kriminologie

Hlavním úkolem kriminologie je získávání informací souvisejících se stavem kriminality, jejím vzniku a vývoji. Poznatky z kriminologického výzkumu jsou užitečné zejména pro činnost zákonodárce a efektivní fungování dalších institucí, které se zabývají sociální kontrolou. Vědomosti z kriminologického výzkumu dále slouží k vyvracení mylných představ o původu kriminality, osobě pachatele nebo o účinnosti některých represivních opatřeních vůči pachateli.¹¹

1.2 Pojem pachatele ve smyslu trestního práva hmotného

Za pachatele ve smyslu trestního práva hmotného označujeme osobu, která svým jednáním naplnila skutkovou podstatu trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná ve smyslu ustanovení § 22 odst. 1 TZ. Trestně odpovědný je pachatel, který je přičetný, dovršil patnáctý rok věku a je rozumově a mravně vyspělý, pokud se jedná o mladistvého. Některé trestné činy navíc může spáchat pouze osoba s konkrétními vlastnostmi či v určitém postavení, tyto subjekty proto nazýváme konkrétní nebo speciální. Konkrétní subjekt je například matka u trestného činu zabití novorozeného dítěte matkou (§ 142 TZ). Speciální subjekt je kupříkladu úřední osoba u trestného činu úředních osob. Pro úplnost dodávám, že od účinnosti TOPO může být za určitých podmínek pachatelem i právnická osoba.

1.2.1 Přičetnost

Přičetnost není TZ definovaná, nicméně znamená subjektivní způsobilost být pachatelem trestného činu. Přičetný pachatel je jednak schopen rozpoznat a vnímat protiprávnost svého činu (rozumové kritérium) a dále je schopen ovládat své jednání (volní kritérium). Trestně odpovědná je pak každá fyzická osoba, u které byly obě shora uvedené schopnosti přítomné v době spáchání trestného činu. Pokud nastala u obviněného duševní porucha až po spáchání trestného činu a obviněný není schopen chápat smysl trestního stíhání, bude trestní stíhání přerušeno. Nepřičetnost naopak v TZ definovaná je, a to v ustanovení § 26

---

¹⁰ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 18-19.

¹¹ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 31-31.

tak, že kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

Duševní porucha je dle pojetí moderní medicíny výrazná odchylka od stavu psychické vyrovnanosti zapříčiněná řadou vnějších a vnitřních faktorů (užívání návykových látek, patologické hráčství, duševní choroba či jiná nemoc). TZ definuje pojem duševní poruchy v ustanovení § 123, podle kterého se duševní poruchou rozumí duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci, hluboké poruchy vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.¹²

TZ dále v ustanovení § 27 definuje zmenšenou přičetnost, při které má pachatel výrazně oslabena rozumová a volní kritéria. Pachatelova trestní odpovědnost není v rámci zmenšené přičetnosti vyloučena. Zmenšená přičetnost ale může být rozhodná při určení sankce, jako je tomu například při upuštění od potrestání za současného uložení zabezpečovací detence ve smyslu ustanovení § 47 odst. 2 TZ.¹³

1.2.2 Věk

Pachatelem trestného činu může být pouze osoba, která dosáhla určité vyzrálosti, kterou nabyla postupně v rámci svého fyzického a duševního vývoje. Naopak osoba, která v době spáchání trestného činu nedosáhla věku 15 let a není tedy u ní dostatečně vyvinuta rozumová a volní složka, není trestně odpovědná, ale pouze svým jednáním spáchá tzv. čin jinak trestný.¹⁴

1.2.3 Rozumová a mravní vyspělost u mladistvých

Za mladistvého je z hlediska trestního práva považována osoba, která v době spáchání trestného činu dovrší patnáctý a nepřekročí osmnáctý rok věku. Dle ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM mladistvý, který v době spáchání trestného činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Nedostatek rozumové a mravní vyspělosti u mladistvého není důsledkem duševní poruchy, jedná se pouze o výraz opožděného dospívání. Vývoj každého jedince je specifický a může být ovlivněn celou řadou skutečností, od genetické dispozice po prostředí,

---

¹² ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 369-377.

¹³ JELÍNEK, Jiří, 2014, op. cit. s 210-211.

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní právo hmotné. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7, s. 171-172.

kde osoba vyrůstá. Nedospělost musí být natolik významná, že mladistvý není ve srovnatelném stupni vývoje, jakého dosahují jeho vrstevníci. Rozumovou a mravní vyspělost stanovuje znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii, a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, se specializací na dětskou psychologii.¹⁵

1.3 Pojem pachatele ve smyslu trestního práva procesního

Pojem „pachatel“ je v trestním řádu oproti trestnímu zákoníku užit zřídka. Trestní řád pracuje zejména s termíny podezřelý, obviněný, obžalovaný a odsouzený.

1.3.1 Podezřelý

Podezřelý je osoba, u které je dán některý z důvodů vazby a ten, kdo byl zadržen a dosud proti němu nebylo zahájeno trestní stíhání.

1.3.2 Obviněný

Obviněný je ten, proti kterému bylo zahájeno trestní stíhání ve smyslu ustanovení § 160 TŘ až do nařízení hlavního líčení soudem. Pojem obviněný je legislativní zkratkou ve smyslu ustanovení § 12 odst. 7 TŘ, kdy, pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný a odsouzený.

1.3.3 Obžalovaný

Po nařízení hlavního líčení v trestním řízení se z obviněného stává obžalovaný.

1.3.4 Odsouzený

Po nabytí právní moci odsuzujícího rozsudku nebo trestního příkazu se stává z obžalovaného odsouzený.

1.4 Pojem pachatele ve smyslu kriminologie

Pachatelé z pohledu kriminologie jsou nejen osoby, které naplnily skutkovou podstatu trestných činů vymezených v zákoně, ale také osoby, které nejsou trestně odpovědné z důvodu svého nízkého věku (děti), nebo osoby, které byly v době spáchání trestného činu ve stavu

---

¹⁵ JELÍNEK, Jiří, 2014, op. cit. s. 217-219.

nepříčetnosti. Kriminologická věda se také zabývá osobami, jejichž chování je označeno jako sociálně patologické. Jedná se například o drogově závislé nebo jedince se sklony k násilnému chování.¹⁶ Pachatelem a jeho osobností se dále podrobně zabývám ve třetí kapitole této diplomové práce.

1.5 Osobnost člověka

Osobnost člověka je tvořena souborem biologických, psychologických a sociálně-kulturních činitelů. Osobnost se vyvíjí postupně a u každého jedince individuálně.

1.5.1 Biologické pojetí osobnosti

Biologické pojetí osobnosti je založeno na determinantech biologické povahy, které dohromady tvoří konstituci člověka. Pojem konstituce označuje vrozené tělesné uspořádání organismu, které se zakládá především na vzorcích chování získaných díky evolučnímu vývoji, schopnosti učit se, na stavbě těla, funkci nervové soustavy a dědičnosti. Soubor biologických determinantů bývá také označován jako genetická výbava člověka.¹⁷

1.5.2 Psychologické pojetí osobnosti

Osobnost je z hlediska psychologického pojetí jakési subjektivní psychické uspořádání a vnitřní procesy člověka, které předurčují jeho chování navenek i jeho prožívání uvnitř sebe samého. Toto uspořádání je pak centrálně řízeno něčím, co můžeme nazvat Já. Psychologie nicméně definuje osobnost mnoha jinými obdobnými způsoby. Zásadní význam při definici má i hledisko psychologických směrů, protože jinak vnímá osobnost, chování a prožívání člověka psychoanalýza a jinak behaviorismus a další odvětví psychologie.¹⁸

1.5.3 Sociokulturní pojetí osobnosti

Člověk se rodí do určitého kulturního prostředí, které je představováno symboly, nebo jinak řečeno podněty, které vyvolávají specifické lidské reakce a potřebu přizpůsobení se. Symboly jsou produktem konkrétní kultury a mají svůj systém. V naší evropské kultuře se jedná zejména o rodinnou soudržnost, společenské postavení, majetek, vzdělání, dobré vystupování,

---

¹⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 119.

¹⁷ NAKONEČNÝ, Milan. Psychologie osobnosti. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5, s. 43.

¹⁸ NAKONEČNÝ, Milan, 2009, op. cit. s. 10.

pověst a další. V jiných společenstvích naopak mohou mít shora uvedené symboly žádný nebo jen nepatrný význam. Proces poznávání daného kulturního prostředí a učení se způsobům chování v něm obvyklých se nazývá socializace. Socializace probíhá po celý život člověka, přičemž primární socializace probíhá v rodině dítěte, během ní si dítě osvojuje vzory chování a návyky typické pro dané kulturní prostředí, vytváří si základní morální hodnoty, poznává svoji osobnost a pohlaví a učí se běžnému každodennímu životu. Dále následuje sekundární socializace, která probíhá takřka ve všech dalších skupinách, tedy ve škole, mezi vrstevníky, v rámci volnočasových aktivit a koníčků, posléze v zaměstnání vlivem pracovního prostředí. Na základě zkušeností z procesu socializace pak u jedince vzniká bazální osobnost, která určuje, v jaké míře se dítě cítí být součástí kultury dané společnosti a zda má vůči okolnímu světu důvěru nebo naopak nedůvěru.¹⁹

2 Kriminologické teorie

2.1 Úvod

Kriminologické teorie jsou z hlediska svého dosahu významné odborné poznatky o kriminalitě, jejích příčinách, osobnosti pachatele a jevech s kriminalitou úzce souvisejících. Pod pojmem kriminologické školy si pak lze představit určitá seskupení kriminologů a jiných vědců, kteří používají stejné či obdobné metody výzkumu a panuje mezi nimi shoda na výkladu získaných údajů.

Osobnost člověka je tvořena spojením biologických, psychologických a sociálních aspektů, proto bývají teorie rozděleny biologické, psychologické a sociologické. Uvedené vědecké obory značně přispěly při jednotlivých kriminologických výzkumech, jehož výsledkem jsou dané teorie.

Další dělení kriminologických teorií je z hlediska chronologického. Mezi hlavní směry vývoje patří klasická škola, pozitivistická škola a novodobá kriminologie. Klasická škola 18. století je založena na myšlence, že rozumem nadaný jedinec má svobodnou vůli a je sám zodpovědný za své jednání. Zločin by pak měl být trestán tak, aby se osobám toto jednání nevyplatilo a zvolily by spíše sociálně konformní způsob chování. Pozitivistická škola 19. a počátku 20. století naopak opouští ideu o svobodné vůli rozumem nadaného člověka. Hlavní

---

¹⁹ NAKONEČNÝ, Milan, 2009, op. cit. s. 60-72.

myšlenka této školy je, že lidské jednání je důsledkem biologických, psychických a sociálních činitelů, které daná osoba není zcela schopna ovlivnit. Novodobá kriminologie druhé poloviny 20. století rozšířila směr kriminologického výzkumu například o studium osobnosti oběti, průběh viktimizace a účinnosti sankčních mechanismů nebo zapojení neformálních institucí v rámci kontroly a prevence kriminality.

Jednotlivé kriminologické školy a teorie níže rozdělují na biologické, psychologické, sociologické a multifaktorové.²⁰

2.2 Biologické teorie

Biologické teorie soustředí svůj zájem na výzkum vnitřních (biologických) faktorů osobnosti pachatele. Řada těchto teorií konstatuje, že náprava pachatelů je díky biologické predispozici páchat trestnou činnost takřka nemožná.

2.2.1 Teorie rozeného zločince

Cesare Lombroso (1835-1909) byl italský lékař a zakladatel italské pozitivistické školy. Lombroso, mimo jiné, působil v turínském věznicích, kde podroboval svému výzkumu místní vězně, u nichž studoval jejich stavbu těla a tváře, přičemž se věnoval především jejich tělesným odchylkám. Z výzkumů a komparací těchto fyzických znaků a abnormalit místních vězňů posléze sestavil statistiky a došel závěru, že fyzické znaky jednotlivce a jeho tělesná konstituce přímo souvisí s jeho kriminálním chováním. Přestože i osoby nedelegantní mohou někdy podlehnout a pod tlakem dané situace trestný čin spáchat, opravdový zločinec se s kriminálními rysy a predispozicí zločin spáchat již narodí.

Lombroso na základě výsledků své vědecké činnosti vydal roku 1876 dílo s názvem „*L'Uomo delinquente*“ (Člověk delikventní), ve kterém popisuje osobu tzv. rozeného zločince. Lombroso porovnává tělesné znaky italských vězňů a vojáků. Tímto došel ke zjištění, že vězni jsou po fyzické stránce odlišní od osob, které zákony dodržují, a na těchto rozdílech manifestoval biologické příčiny kriminálního jednání. Zločinec má mentální úroveň a pudy primitivního pravěkého člověka a jedná se tak o určitý atavismus, čili evolucí překonaný biologický znak typický pro původní druhy, který se ojediněle objeví jako výjimka i u druhů soudobých. Rozený zločinec je typický svými stigmaty (obličejová asymetrie, velké opičí uši,

---

²⁰ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 52-53.

ustupující brada, výrazné lící kosti, křivý nos, dlouhé paže nebo neobvyklý počet prstů). Lombroso konstatoval, že u mužů musí být splněno alespoň 5 znaků a u žen 3, aby se tyto osoby daly pokládat za rozené zločince. Lombrosova teorie byla, mimo jiné, inspirována darwinismem a kriminální předpoklady měl rozený zločinec zdědit po svých předcích.

Vedle rozeného zločince Lombroso odlišil další dva typy pachatelů, a to (1) choromyslného zločince a (2) osobu mající sklon ke zločinu. Mezi choromyslné zločince Lombroso řadí osoby výrazně nízké inteligence, osoby trpící psychózou nebo epilepsií, které pro své duševní nedostatky vybočují z celospolečenského standardu. Tyto osoby také nedokážou držet pod kontrolou své zločinné tendence, ale na rozdíl od rozených zločinců nemají typická kriminální stigmata. Osoby mající sklon ke zločinu páchají trestnou činnost pod vlivem vášně, afektu a dalších okolností. Lombroso tímto vytvořil jednu z prvních typologií pachatelů.

Během svých dalších studií dospěl Lombroso k závěrům, že na páchání trestné činnosti mají vliv i jiné než jen biologické faktory a vytvořil typologii pachatelů, ve které je rozený zločinec pouze jedním z šesti typů pachatelů. Lombroso tak typizoval (1) rozeného zločince (tělesně i duševně předurčen k páchání trestné činnosti), (2) pachatele z vášně, (3) duševně nemocného pachatele, (4) situačního pachatele, (5) pachatele recidivistu a (6) domnělého pachatele (trestná činnost je jen následkem shody okolností).²¹

2.2.2 Tělesná a duševní méněcennost zločinců

Charles B. Goring (1870-1919) byl anglický psychiatr a kritik Lombrosovy teorie, který uskutečnil srovnávací statistický výzkum, který po dlouholetém měření publikoval roku 1913 pod názvem *The English Convict* (Anglický odsouzený). Ve svém díle porovnával tělesné znaky vězňů, studentů vysokých škol, profesorů, vojáků a pacientů nemocnic. Výsledkem bylo zjištění, že neexistuje něco jako kriminální typ založený pouze na fyzických vlastnostech osob. Lombroso se tak dle Goringa ve svých závěrech mýlil, protože mezi vězni a osobami dodržující zákony nespátřil podstatné tělesné rozdíly. Jediným rozdílem bylo dle výsledků statistik to, že vězni byli oproti ostatním subjektům menší, hubenější a méně inteligentní.

Earnest A. Hooton (1887-1954) byl americký antropolog, který ve svém díle *Crime and the Man* (Člověk a zločin) z roku 1939 kritizuje Goringovy metody a závěry jako nedostatečné.

---

²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Kriminální psychologie. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3, s. 30-31.

Hootonova měření tělesných znaků se zúčastnilo 17.000 osob z několika států včetně vězňů, vysokoškolských studentů, pacientů nemocnic, pacientů s duševní poruchou, policistů a hasičů. Z měření vyšlo najevo, že bylo mnohem více rozdílů mezi vězni samotnými, než mezi vězni a ostatními subjekty. Hooton dále nezohlednil skutečnost, že většina subjektů byla z řad policistů a hasičů a ti byli do svého zaměstnání vybráni právě pro svou tělesnou dispozici.²² Přestože Hooton do svých měření zahrnul i sociologické faktory, dospěl k závěru, že nejsou významné, protože zločinec je méněcenný sám o sobě v důsledku zděděných vlastností. Tito jedinci nejsou schopni za působení negativních vnějších faktorů prosadit sebe samotné ve společnosti pomocí zákonné cesty. K úplnému potření kriminality by dle Hootona došlo pouze likvidací osob tělesně a duševně indisponovaných, nebo jejich naprostou izolací od společnosti. Za tyto nehumánní závěry sklídl Hooton kritiku.²³

2.2.3 Dědičnost a rodina Kallikakova

Henry H. Goddard (1866-1957) byl americký psycholog, který je znám pro své dílo vydané roku 1912 s názvem *The Kallikak Family: A Study in Heredity of Feeble-Mindedness* (Rodina Kallikakova: Studium dědičnosti slabomyslnosti). Goddard působil a svůj výzkum vedl na vinelandské pomocné škole pro slabomyslné dívky a chlapce ve státu New Jersey. Tuto školu navštěvovala i žákyně jménem Deborah, jejíž prapředek, Martin Kallikak, byl právě zakladatel dvou větví rodu Kallikakova. Jméno je pseudonym vytvořený Goddardem, který vznikl spojením dvou řeckých slov, a to *kallos* (krásný) a *kakos* (špatný), tyto dva výrazy mají vystihnout původ této rodiny, kdy se její linie dělily na dobrou a špatnou. Špatná rodová linie byla založena tak, že Kallikak v mládí zplodil nemanželského syna s mentálně retardovanou ženou. Dobrá linie byla naopak vytvořena tehdy, když se Kallikak později oženil a měl potomstvo se ženou ze slušných poměrů. Goddard mezi sebou porovnával potomky z obou rodových větví z hlediska psychického i fyzického zdraví, životní dráhy a míry disociálních rysů. Došel k závěru, že špatné potomstvo bylo často postiženo mentální retardací, sklony k alkoholismu, vykazovalo vyšší stupeň nekonformního chování a nižší stupeň dosažené životní úrovně. Goddard na výsledcích konstatoval, že nedochází k dědění a přenosu kriminálního způsobu jednání na potomky, ale dochází k dědění slabomyslnosti, která je hlavní příčinou kriminálního chování jedinců. Goddardovy výsledky nejsou příliš průkazné, neboť se

---

²² AKERS, Ronald L. a Christine Sharon. SELLERS, 2009. *Criminological theories: introduction, evaluation, and application*. 5th ed., New ed. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-533252-0, s. 47-51, volně přeloženou autorkou.

²³ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 85.

při svém výzkumu téměř nezabýval vnějšími faktory (životní úroveň rodiny a prostředí, kde potomci z obou rodových linií dospívali), které mají nemalý vliv na formování osobnosti člověka.²⁴ Závěry Goddardovy práce byly bohužel použity jako opodstatnění pro značně kontroverzní opatření, které spočívaly například ve sterilizaci a vyloučení duševně slabších jedinců do speciálně vytvořených kolonií.²⁵

2.2.4 Genetický výzkum dvojčat a adoptovaných dětí

Studium dvojčat bylo založeno na skutečnosti, že genetická podstata jednovaječných dvojčat je shodná, oproti tomu genetická podstata dvojvaječných dvojčat nikoliv, tak jak je tomu i u ostatních sourozenců. Výzkum měl demonstrovat, že pokud má dědičnost zásadní význam pro disociální a kriminální chování, je vyšší pravděpodobnost, že se takovým způsobem budou chovat spíše oba sourozenci z jednovaječných dvojčat než oba sourozenci z dvojčat dvojvaječných.

Mezi první vědce, kteří se věnovali výzkumu dědičnosti deviantního chování u dvojčat, patřil německý lékař a psychiatr Johannes Lange (1891-1938), který roku 1929 publikoval dílo s názvem *Verbrechen als Schicksal. Studien an kriminellen Zwillingen* (Zločin jako osud: Studie o zločineckých dvojčatech). Lange prováděl svůj výzkum na třinácti párech jednovaječných dvojčat a na sedmnácti párech dvojvaječných dvojčat. U jednovaječných dvojčat došlo v deseti případech ke spáchání trestného činu u obou dvojčat a ve třech případech trestný čin spáchalo pouze jedno dvojče. Naopak u dvojvaječných dvojčat došlo ke spáchání trestného činu oběma dvojčaty pouze ve dvou případech a v jednom případě vykazovalo jedno z dvojčat znaky deviantního chování. Ačkoliv byl vzorek sledovaných subjektů podstatně malý, Lange tímto došel k závěru, že dědičnost má zásadní význam u osob kriminálně jednajících.

Kriminologové zastávají k výzkumu dvojčat spíše skeptický názor, protože vzhledem k tomu, že mají jednovaječná dvojčata téměř stejnou podobu, přistupuje k oběma z nich jejich okolí tentýž způsobem. Toto pak může mít vliv na formování jejich osobnosti a chování. Dále nelze opominout skutečnost, že obě jednovaječná dvojčata budou zpravidla vychovávána

---

²⁴ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 86.

²⁵Henry H. Goddard (1866–1957) - Background and Education, Intelligence Testing, The Kallikak Family Study, Controversy, Contribution [cit. 24.03.2018]. Dostupné z: <http://education.stateuniversity.com/pages/2011/Goddard-Henry-H-1866-1957.html>, volně přeloženo autorkou.

v totožném prostředí a stejnými osobami, a tyto vnější činitele budou také působit na jejich vývoj.²⁶

Mezi vědce, kteří zkoumali kriminalitu adoptovaných dětí, patřil také americký profesor psychologie Sarnoff A. Mednick (1928-2015). Mezi Mednickovy výzkumy patřila studie vztahu kriminality biologických otců a kriminality jejich synů, kteří byli osvojeni adoptivními rodiči. Mednick zjistil, že k páčání trestné činnosti dochází častěji u synů, jejichž biologičtí otcové se dopustili trestného činu, než u synů, jejichž adoptivní otcové se dopustili trestného činu. Dále u studovaných subjektů zaznamenal, že nejvyšší míra páčání trestné činnosti je u dětí, jejichž oba otcové, jak biologický tak adoptivní, spáchali trestný čin.²⁷ Mednick došel k závěru, že kriminální chování je způsobeno jistou genetickou předurčeností a zděděnými sklony k deviaci.²⁸

2.2.5 Konstituční teorie

Konstituční teorie vychází z toho, že tělesná stavba osob úzce souvisí s jejich osobnostními rysy. Konstituce člověka je pak komplex tělesných a duševních vlastností, které jsou z velké části zděděné a vrozené.

Nejznámějším představitelem konstituční teorie byl německý psychiatr Ernst Kretschmer (1888-1964), který se mimo jiné zabýval souvislostí mezi fyzickou a psychickou konstitucí osob, jejich povahovými vlastnostmi a deviantním chováním. Na základě svého výzkumu Kretschmer určil tři hlavní konstituční typy, a to (1) pyknik, (2) atlet a (3) astenik. U každého tohoto typu je vyšší možnost výskytu konkrétních duševních poruch a trestné činnosti. Pyknik je menší a obtloustlý s širokým obličejem a měkkými svaly, dopouští se převážně trestného činu podvodu. Opakování trestné činnosti je u pyknika nižší a schopnost nápravy vyšší než u ostatních typů. Atlet je statný a svalnatý s širokými rameny, dopouští se především násilné majetkové a sexuální trestné činnosti. Astenik je hubený s dlouhými končetinami a úzkým obličejem, dopouští se hlavně majetkových trestných činů jako jsou krádeže. Kretschmer posléze přidal ještě čtvrtý typ, a to dysplastika. Ten je typický pro svojí neobvyklou tělesnou stavbu a dopouští se převážně mravnostních a násilných trestných činů.²⁹

---

²⁶ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 61-62.

²⁷ AKERS, Ronald L. a Christine Sharon. SELLERS, 2009, op. cit. s. 61, 50-51, volně přeloženou autorkou.

²⁸ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 87.

²⁹ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 88.

Další představitel konstituční teorie byl americký psycholog William H. Sheldon (1898-1977). Sheldon na základě fyzických a psychických znaků určil tři hlavní osobnostní typy. První je člověk endomorfního typu, který má měkké a tlusté tělo, nevyvinuté svaly, je vyrovnaný, přátelský, se smyslem pro humor, má rád pozornost ostatních a hůře se vyrovnává s náročnými situacemi (obdobou pyknika). Druhý je člověk mezomorfního typu, který má svalnatou postavu, je odvážný, dominantní, agresivní a bývá lhostejný k tomu, co si ostatní myslí nebo chtějí (obdobou atleta). Třetím typem je člověk ektomorfní, který je vysoký a hubený, inteligentní, introvertní, úzkostlivý a citově chladný (obdobou astenika).³⁰ Riziko deviantního chování Sheldon spatřoval jako nejpravděpodobnější u mezomorfního typu, zejména s ohledem ke zvýšené agresivitě a dominanci.³¹

2.2.6 Výzkum chromozómových odchylek

Výzkum odchylek chromozomální struktury měl dokázat, že pokud má jedinec chromozóm Y navíc, dochází u něj k abnormálnímu tělesnému růstu a mozkové poruše, na základě které je tento jedinec nevyzrálý, má nižší inteligenci, chová se značně agresivně a z těchto příčin není společensky konformní.³²

Výzkumy prováděné v 60. letech prokázaly, že nadbytečný chromozóm Y se vyskytoval u dvou pachatelů vražd z Francie a USA, kteří své činy spáchali zvláště brutálním způsobem. Na základě studií ze skotského vězení pro zvláště nebezpečné zločince byla u osob s nadbytečným chromozómem Y pozorována nadměrná agresivita a výrazné sexuální chování. Opakované výzkumy ovšem neprokázaly bližší vzájemný vztah s přebytečným chromozómem Y a kriminálním chováním, kterého se muži s touto tělesnou odchylkou měli dopouštět.³³

2.2.7 Vliv testosteronu na agresivitu a páčání trestné činnosti

Testosteron je steroidní hormon, který produkují varlata a nadledvinky. Ačkoliv se jedná o mužský pohlavní hormon, vyskytuje se také u žen, které ale mají násobně nižší hladinu než muži. Skupina vědců poukázala na spojitost mezi hladinou testosteronu, deviantním chováním a agresivitou.

---

³⁰ KVĚTON HOLCR A KOLEKTÍV., 2008, op. cit. s. 35.

³¹ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014, op. cit. s. 53.

³² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 89.

³³ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 64-65.

Kriminologové Alan Booth a D. Wayne Osgood ve své publikaci *The influence of testosterone on deviance in adulthood: Assessing and explaining the relationship* (Vliv testosteronu na deviantní chování v dospělosti: Vyhodnocení a posouzení vzájemného vztahu) z roku 1993 představili teorii o deviantním chování dospělých mužů, které má příčinu v hladině testosteronu, společenské integraci a delikventním chováním v dospívání. Svůj výzkum prováděli na skupině veteránů z války ve Vietnamu, kterým odebrali vzorky krve, z nichž posléze zjišťovali hladinu testosteronu. Při studiu výsledků výzkumného vzorku došli k závěru, že existuje vztah mezi hladinou testosteronu a kriminálním chováním v dospělosti, zároveň ale určili, že tento vztah není natolik silný, aby byl testosteron považován za hlavní příčinu deviace.³⁴

2.3 Psychologické teorie

Psychologické teorie začaly vznikat koncem 19. století, kdy se psychologie začala profilovat jako samostatný vědní obor. Z psychologie se postupně na počátku 20. století vytvořilo nové odvětví, a to forenzní (právní) psychologie. Forenzní psychologie se v čase rozdělila na dvě větve. První větev je kriminalisticky zaměřená na aplikaci psychologie během fázi přípravného řízení (při dokazování, vedení výslechu nebo usvědčení pachatele). Druhá větev je kriminologicky zaměřená na výzkum psychiky osobnosti pachatele trestného činu. Tato kriminologická větev se zabývá specifickými duševními jevy, které se vyskytují u kriminálních jedinců a ne u ostatním členům společnosti.³⁵

Za zakladatele forenzní psychologie jako odborného experimentálního oboru je považován rakouský právník a kriminalista Hans Gross (1847-1915). Gross se zasazoval o prosazení kriminologie a kriminalistiky za samostatné vědní odvětví na univerzitní půdě. V roce 1912 dosáhl Gross založení prvního kriminologického institutu při univerzitě v Grazu. V publikaci *Kriminalpsychologie* (Kriminální psychologie) z roku 1905 se Gross věnoval například psychologickému rozboru osobnosti pachatele, významu svědecké výpovědi při dokazování s ohledem na osobu svědka a psychologii dalších osob, které se účastní trestního řízení. Dle Grosse jsou v trestním řízení důležité, vedle znalostí právních předpisů, vědomosti z oboru psychologie, které mohou pomoci usnadnit vyšetřování, a to zvláště při výslechu obviněných a svědků.³⁶

---

³⁴ AKERS, Ronald L. a Christine Sharon. SELLERS, 2009, op. cit. s. 50-51, 57-58, volně přeloženou autorkou.

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 1998, op. cit. s. 24-26.

³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 1998, op. cit. s. 33-35.

2.3.1 Pojem psychopatické osobnosti

Jako psychopatické osobnosti (psychopaté) byli po provedených výzkumech a pozorováních označeni převážně recidivní pachatelé a pachatelé mravnostní kriminality. Vzhledem ke skutečnosti, že tyto osoby měly výrazný podíl na míře zločinnosti, začaly se, nejen, kriminologové více zabývat pojmem psychopatické osobnosti.

Psychiatr Ivan Horvai (1926-1970) ve své publikaci *Psychopatie* z roku 1968 definoval psychopata jako osobu s psychopatologickými rysy a abnormálními projevy, které se vyskytují od mládí a jsou téměř neměnné. Osobnost psychopata je nevyrovnaná, má jiný žebříček hodnot a má disharmonický vztah k sobě i svému okolí.³⁷

Americký psychiatr Hervey M. Cleckley (1903-1984) na základě pozorování svých pacientů popsal psychopata jako jedince, který se vyznačuje minimem empatie a soucitu k ostatním, egocentrismem, častým lhaním a vysokou inteligencí. Projevy psychopatické osobnosti se u těchto jedinců vyskytují zpravidla již od dětství, a to ve formě bezdůvodného ničení, zhárství, agresivity nebo mučení zvířat.³⁸

2.3.2 Teorie rozdílného podmiňování

Zastáncem Teorie rozdílného podmiňování byl britský psycholog německého původu Hans J. Eysenck (1916-1997).

Eysenck vytvořil typologii osobnosti na základě jejich výrazných rysů, a to extraverci či intraverzi a stabilitu či labilitu. Extraverze a intraverze se projevuje v prožívání a jednání dané osoby (tyto pojmy převzal Eysenck od Carla G. Junga). Jednání extroverta je motivováno vnějšími činiteli a vztahy, extrovert je tak spíše společenský, sdílný, sociálně přizpůsobivý a impulzivní. Chování introverta je naopak motivováno vnitřním prožíváním a subjektivními činiteli, introvert je tak spíše samotářský, má nižší sebevědomí, je kritický a hůře se začleňuje do vnějšího světa.

Eysenck přístup C. G. Junga rozšířil o pojem neurocitismus, což znamená jakousi neurotičnost nebo náchylnost k duševní disharmonii, která má dva póly, a to stabilitu a labilitu. Stabilní jedinec je klidný, rozvážený a adekvátně reaguje na vnitřní a vnější podněty, labilní jedinec je naopak náladový a neklidný, s nižší mírou sebeovládání a vyšší mírou citlivosti na

---

³⁷ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 94.

³⁸ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 70.

podněty. Spojením shora uvedených rysů pak vzniká osobnost typická pro sangvinika (stabilní extrovert), cholerika (labilní extrovert), flegmatika (stabilní introvert) a melancholika (labilní introvert).³⁹ Eysenck svou typologii osobnosti posléze obohatil o pojem psychotismus, který ukazuje určitou míru pravděpodobnosti, že daný jedinec onemocní duševní poruchou. Osoby psychotické jsou dle měření lhostejné vůči druhým, egocentrické a impulzivní.

Teorie rozdílného podmiňování je založena na skutečnosti, že za pomoci podmiňování se osoby během svého vývoje v různé míře učí, jak se mají chovat ve společnosti, co se smí a očekává. Delikventní jedinci jsou spíše extravertním a labilní typem osobnosti a mají se zmíněným podmiňováním a učením se potíže, z uvedeného důvodu vzniká problém s jejich zařazením do společnosti. S delikvencí daných osob dle Eysencka souvisí i jejich nedostatečně vyvinuté svědomí. Svědomí u těchto osob chybí buď z důvodu snížené schopnosti učit se formou podmiňování nebo z důvodu, že nebyli svými rodiči dostatečně podmiňováni (vychováni), a nebylo jim tak vštípeno opakované spojení trestu (následku) za špatné chování se strachem z tohoto potrestání.⁴⁰

2.3.3 Psychoanalytická teorie

Za hlavního představitele a zakladatele psychoanalýzy se považuje rakouský psychiatr Sigmund Freud (1856-1939), který psychoanalýzu vymezil jako vědu o nevědomí. Nevědomí je základním znakem duševního života člověka, přičemž má původ v potlačených touhách, představách a přáních, které nejsou realizovány ve skutečném životě. K jejich realizaci nedojde z důvodů osobní morálky a snaze vyhnout se trestu či opovržení za nevhodné chování s ohledem na společenské normy.

Psychika jedince je ovládána principem slasti, který představuje pudy, a principem reality, který jedince nutí ke společensky konformnímu vystupování a jednání v souladu s jeho osobními morálními hodnotami. Pudové tendence jsou pak v neustálém konfliktu se snahou tyto pudy utišit a na jedincově duševním zdraví se toto projeví formou různých neuroz. Konflikty dle Freuda vznikají zejména díky potlačené a nedostatečně vyvinuté sexualitě. Neurotická traumata jsou také důsledkem toho, že osoby nevědomě lpí na událostech a intenzivních zážitcích. Hlavním cílem psychoanalýzy bylo obnovení potlačených

---

³⁹ KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ, 2010-. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3600-6, s. 18.

⁴⁰ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 94-95.

(nevědomých) událostí a prožitků do vědomí, aby si pacient uvědomil příčinu své neurózy a bylo možné s ní dále pracovat.

V rámci svého výzkumu Freud přišel s konceptem psychických instancí, které se dělí na (1) Id, (2) Ego a (3) Superego. Id představuje soubor zejména sexuálních a agresivních pudů, které jsou ovládány principem slasti, jinak řečeno libidem, a zároveň funguje jako jakýsi katalyzátor pro zbavení vnitřního napětí. S Id se člověk oproti převzatému Egu a Superegu již narodí. Ego je ovládáno principem reality a je tvořeno komplexem naučených a přejatých zkušeností a hodnot. Superego představuje vnitřní soubor morálních hodnot jedince, které převzal v rámci procesu socializace od svých rodičů a vlivem kulturní úrovně dané společnosti. Superego tlumí vliv Id a určuje Egu etiku chování. Id je vedeno libidem, Superego touhou po dokonalosti a mezi nimi je Ego, které je konfrontováno s realitou.⁴¹

Delikventní osoba je zpravidla ta, u které v rámci jejího vývoje nedošlo k naplnění základních pudových potřeb, což má za následek nepřijetí sebe samotného, nízkou míru empatie a horší schopnost komunikovat s ostatními a vytvořit si s nimi fungující vztahy. Je pravděpodobné, že později může u takového jedince dojít k porušování společenských i zákonem chráněných hodnot. Freud vytvořil klasifikaci pachatelů na základě toho, co bylo příčinou jejich delikventní povahy. Vydělil tak pachatele (1) neurotické, (2) běžné, (3) organicky poškozené a (4) situační.

Stoupenci psychoanalýzy přišli s neobvyklým pohledem na represivní funkci trestního práva a zároveň s kritikou účelu trestní politiky. Měli za to, že potrestání pachatelů způsobuje slušným občanům náhradní ukojení jejich potlačeným agresivních pudů. Pachatel vstupuje do role obětního beránka a stává se obětí celé společnosti.⁴² Lze dát nepochybně za pravdu tvrzení, že značná část společnosti volá po přísnějších trestech a obnovení trestu smrti. Těší se z potrestání pachatele a neprojevuje s ním téměř žádný soucit. Otázka, do jaké míry toto způsobuje vnitřní touha po spravedlnosti a do jaké míry touha po pomstě a potrestání.

2.4 Sociologické teorie

Sociologické teorie se zabývají zkoumáním kriminality a osoby pachatele s ohledem na stav dané společnosti a schopnost adaptace osoby v ní. Zastánci těchto teorií považují

---

⁴¹ NAKONEČNÝ, Milan, 2009, op. cit. s. 504-515.

⁴² KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 70-72.

kriminalitu za společenský fenomén, který má příčinu zejména ve vnějších činitelích, jako jsou chudoba, nezaměstnanost, bezdomovectví, nízký společenský status a další.⁴³

2.4.1 Teorie anomie

Stav kriminality má být jakýmsi zrcadlem pro stav společnosti a do určité míry je kriminalita ve společnosti běžným jevem. Kritický stav nastává, pokud se společnost ocitne ve stavu anomie. Pojem anomie pochází z řečtiny a znamená bezzákonnost. Teorii anomie se věnoval francouzský průkopník sociologie Émile Durkheim (1858-1917) a termínem anomie označil poměry ve společnosti, ve které přestaly fakticky platit zákony a pravidla, a došlo tak k celospolečenskému úpadku hodnot, zavedených modelů chování a životních jistot. Na stav společnosti má podstatný vliv to, jak je v dané době vykládán obsah normativních i morálních pravidel chování v rámci kolektivního vědomí a co daná společnost považuje za špatné a co nikoliv. Stav anomie má bezprostřední vliv na stav kriminality a dalších patologických jevů. Ve stavu anomie se zpravidla nachází státy ve válečném konfliktu, po prohraných válkách a násilných převratech, území s nově nastoleným režimem nebo státy, které prochází ekonomickou krizí.⁴⁴

Durkheim se, mimo jiné, věnoval pospolitosti a soudržnosti ve společnosti, motivací lidí vzájemně spolupracovat a respektovat stanovené normy a hodnoty. Durkheim došel k závěru, že před vznikem moderní společnosti byli lidé vůči sobě více solidární, protože jejich společenské postavení bylo takřka shodné. Postupem času se pod vlivem dělby práce zvyšovala prestiž a sociální status určitých skupin osob a bezprostřední a přirozená solidarita ve společnosti slábně.⁴⁵

2.4.2 Teorie napětí

Na Durkheima později navázal americký sociolog Robert K. Merton (1910-2003) s teorií napětí, podle které je příčinou anomického stavu skutečnost, že se jedinci nachází pod tlakem konzumní společnosti při snaze určitým způsobem dosáhnout materiálního blahobytu. Reálně každý nemá stejné subjektivní či objektivní možnosti tohoto bohatství dosáhnout,

---

⁴³ KVĚTON HOLCR A KOLEKTÍV., 2008, op. cit. s. 38.

⁴⁴ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 100.

⁴⁵ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014, op. cit., s. 57-58.

přičemž tento stav může vést osoby k frustraci z nedosažení cílů, které jsou od nich ze strany společnosti očekávány.⁴⁶

Osoby se tak musí s nedostatkem možností a neúspěchem vyrovnat a Merton tak typizoval pět způsobů adaptace na napětí mezi způsoby dosažení cílů a společensky uznanými cíli. (1) Konformisté akceptují všeobecně uznávané cíle a legitimní prostředky k jejich dosažení, a proto se úspěchu snaží dosáhnout formou vzdělání a odpovědným přístupem k plnění pracovních povinností. Tento typ adaptace je v populaci nejrozšířenější. (2) Inovátoři se snaží o dosažení společensky uznávaných cílů, ale pomocí vlastních metod. Typičtí inovátoři, kteří dosahují cílů nelegálně, jedná se o zloděje nebo podvodníky. Nicméně ne každý způsob je protizákonný a inovátor vědec může být pro společnost velmi prospěšný. (3) Ačkoliv ritualisté nastavené společenské normy, hodnoty a cíle respektují, osobně jim už nevěří, nicméně se přesto podle nich řídí a nevybočují. (4) Odpadlíci neuznávají ani cíle materiální společnosti ani všeobecně uznaná pravidla chování. Odpadlíci se společnosti straní a unikají například pomocí drog a alkoholu. Do této skupiny Merton přesto řadí i osoby silně duchovně založené, filozoficky smýšlející nebo s nestandardním přístupem k životu. (5) Posledním typem jsou rebelové, kteří neuznávají všeobecné cíle a hodnoty, které se navíc snaží nahradit vlastními, a to často extrémními a patologickými způsoby. Mezi rebely jsou řazeni zejména členové extremistických skupin, stoupců fanatických duchovních hnutí, teroristé, diktátoři, nebo revolucionáři.⁴⁷

2.4.3 Chicagská kriminologická škola

Chicagská kriminologická škola vznikla mezi 20. a 30. lety minulého století a pracovala především s tehdejšími fenomény industrializace, urbanizace, nezaměstnaností, prohibicí a přistěhovalectvím, protože tyto jevy s sebou přinesly i zvýšenou míru kriminality. Teorie poukázala na skutečnost, že kriminalita je na území Chicaga (popřípadě jiných rozvíjejících se moderních metropolí) určitým způsobem geograficky rozložena. Nejvyšší míra zločinnosti byla zjištěna na místech průmyslových zón a v oblastech, které byly převážně obydleny chudými černochoy a přistěhovalci.⁴⁸ Ve velkých městech existují různé sociálně-ekologické oblasti, ve

---

⁴⁶ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014, op. cit. s. 58.

⁴⁷ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-27813, s. 36-37.

⁴⁸ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 101-102.

kterých platí jiné zvyky a pravidla chování, a proto je v nich na kriminální jednání nahlíženo jiným způsobem než v běžně fungující společnosti.⁴⁹

2.4.4 Teorie kulturního konfliktu

Teorie kulturního konfliktu úzce souvisí s výzkumem Chicagské kriminologické školy a mezi její hlavní představitele patří americký sociolog švédského původu Johan T. Sellin (1896-1994). Teorie pracuje s myšlenkou, že příslušníci cizích kultur pocházejí ze zemí, kde jsou obvyklé jiné standardy chování, společenské zvyky a hodnotové žebříčky. Tím tak dochází ke konfliktu různých kultur. Pro imigranty je náročné adaptovat se na kulturu novou a vzniká riziko páchaní trestné činnosti. Ke kriminálnímu jednání dochází často proto, že si osoba, která je stále pod vlivem standardu chování typickém pro svou původní kulturu, neuvědomuje, že se dopouští trestného činu. Potíže okolo konfliktu kultur souvisí také s jazykovou bariérou a ztíženou možností uplatnit se v zaměstnání. Změna kulturního prostředí je nejtěžší hlavně pro první generace imigrantů v dané zemi, kteří se musí z hlediska přežití adaptovat na místní zvyky a způsoby chování. Nutnost razantní změny návyků může vést k vykořenění, ztrátě identity a jistot, což vede k duševním problémům či vyšší šanci, že bude daná osoba vypjatou situaci řešit patologickým způsobem, protože zanevřela na respektování norem kultury nové.⁵⁰

2.4.5 Teorie diferencovaného sdružování a diferencované identifikace

Teorii diferencovaného sdružování se věnoval americký kriminolog a sociolog Edwin H. Sutherland (1883-1950), který tvrdil, že sklony k patologickému chování se nedědí, nýbrž se jej jedinec učí při kontaktu s ostatními lidmi, a to především v primárních sociálních skupinách tvořených jeho rodinou a vrstevníky. Osoba, která tráví více času interakcí s osobami vyznačujícími se kriminálním jednáním, má vyšší šanci páchat trestnou činnost, protože si tyto vzorce chování osvojí a považuje je za standardní.

2.4.6 Teorie kriminální subkultury

Mezi hlavní představitele teorie kriminální subkultury patří američtí kriminologové Albert. K. Cohen (1918-2014), Richard A. Cloward (1926-2001) a Lloyd E. Ohlin (1918-2008).

---

⁴⁹ KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 83-84.

⁵⁰ KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 82-83.

Dle Cohena je kriminální subkultura skupinovou odpověď na problémy vznikající na základě společenské nerovnosti. Zejména u mladistvých osob dochází k frustraci z nedosažení očekávaných dílčích životních cílů a společenského postavení. Naopak v prostředí gangu se jeho členům za určitých podmínek dostává uznání a pocit sounáležitosti.⁵¹

Představitelé této teorie se věnovali zejména problematice amerických městských gangů v období 50. a 60. let minulého století, a to především jejich mladistvým členům, kteří pocházeli ze slabých sociálních vrstev. Pojetí problematiky kriminálních subkultur měl každý z představitelů této teorie částečně odlišné, nicméně podstatu teorie lze shrnout tak, že členové nižších společenských tříd mají velmi omezené nebo žádné legitimní způsoby dosažení celospolečensky uznaných hodnot, cílů a úspěchů, na rozdíl od členů třídy střední a vyšší. Zvláště ve městech na území sociálně vyloučených lokalit pak dochází k organizované trestné činnosti právě od členů pocházejících primárně z nižší společenské vrstvy a vzniká tak kriminální subkultura. Subkultury lze dělit na (1) gangy kriminální, jejichž členové jsou kriminálně aktivní a (2) gangy únikové, jejichž členové unikají ze světa společensky uznaných norem.⁵²

2.4.7 Teorie kontroly

Teorie kontroly se věnuje činnosti kontrolních mechanismů, jejichž funkce přímo souvisí se vznikem kriminálního jednání. Vliv na funkci těchto kontrolních mechanismů má úspěšnost začlenění jedince a dodržování obecných pravidel ve skupinách jako jsou rodina a vrstevníci. Pokud jsou kontrolní mechanismy nastavené správně a jedinec respektuje standardní společenské normy, je u něj nižší pravděpodobnost kriminálního pochybení a spáchání trestného činu.

Mezi teorie kontroly patří zejména teorie vnitřní kontroly, jejíž autorem je americký kriminolog Albert J. Reiss (1922-2006). Z výsledků jeho výzkumů plyne, že většina osob dodržuje normy a nemá sklony k delikventnímu chování, a to díky úspěšnému procesu socializace, která proběhla v první řadě ze strany rodiny v jejich dětství. U jedinců, kde výchovná funkce rodiny zaostala nebo úplně chyběla, nedojde ke vštípení základních hodnot a jejich vnitřní kontrolní mechanismus selhává nebo neexistuje. Teorii vnitřní kontroly doplnil další americký kriminolog Walter Reckless (1899-1988) o hledisko vnější kontroly, při které

---

⁵¹ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 85.

⁵² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 103-104.

mají na člověka kladný vliv pozitivní vnější činitelé, jako jsou například partner, přátelé nebo víra. Tyto faktory člověka brzdí před pácháním trestné činnosti.

Pod teorie kontroly dále řadíme teorii sociálních vazeb od amerického sociologa Travis Hirschi (1935-2017), která se zabývá vztahem mezi nebezpečím spáchání kriminálního jednání a kvalitou společenského začlenění dané osoby. Osoba s fungujícími vnitřními kontrolními mechanismy se vyznačuje silnými emočními vazbami k blízkým osobám, běžnou až vyšší časovou zaneprázdněností v důsledku studia nebo zaměstnání, respektováním společenského hodnotového žebříčku, sebeovládáním a vyšším nebezpečím ztráty společenského statusu v případě spáchání trestného činu.

Další souvisejí teorií je teorie kontrolní rovnováhy publikovaná v 90. letech minulého století americkým sociologem Charlesem R. Tittlem (1939). Tato teorie se zabývá rozsahem kontrolních pravomocí, přičemž v kontextu využití moci porovnává postavení osob z vyšších společenských vrstev s postavením osob, kteří jsou příslušníky nižších společenských vrstev. U osob s vysokým sociálním statusem dochází k pocitu nadřazenosti nad ostatními, a tím tak k dojmu, že neexistuje vnější kontrolní mechanismus, který by dohlížel na jejich jednání a svou moc zneužívají převážně k páchání hospodářských trestných činů. Osoby sociálně slabé s nízkým nebo žádným společenským statusem naopak kontrolní kompetence a moc nemají. Tyto osoby se pak dopouštějí převážně násilných a majetkových deliktů, které jsou důsledkem příkoří, které je zapříčiněno bezohledností a diskriminací ze strany mocných. Za pomoci této teorie lze nahlížet na patologické jevy ve společnosti, a to od tzv. white collar crimes vysoce postavených osob po drobné krádeže osob sociálně slabších. Nicméně je nutné brát v potaz také individuální osobnost jednotlivce a činitele působící na způsoby jeho rozhodování.⁵³

2.4.8 Kritická kriminologie a etiketizační teorie

Tyto nové kriminologické koncepty vznikají v 60. letech minulého století v USA a Evropě. Míra zločinnosti dle kritických kriminologů stejná ve všech sociálních vrstvách. Empirické výzkumy nicméně potvrdily, že rozložení kriminality rovnoměrně rozložené není a vyšší výskyt deviantních osob je právě v nižších společenských třídách. Za údajně přísnější trestání neprivilegovaných osob mohla třídně zaujatá justice, která nadřžovala osobám

---

⁵³ KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 92-97.

privilegovaným, přičemž tyto teze byly také posléze vyvráceny četnými empirickými výzkumy.⁵⁴

Kriminalita jako taková neexistuje, jedná se pouze o pojem vytvořený ze strany státu a jeho represivních složek. Stát takto určí, které jednání je trestné a které nikoliv, a osoba na základě tohoto určení získá etiketu/nálepku kriminálního. Osobnost člověka je z valné části dotvářena míněním a hodnocením ostatních osob. Pokud je jedinec v dětství opakovaně označován jako méně zdatný, nezvladatelný nebo neschopný a ostatní v jeho okolí k němu s tímto hodnocením začnou přistupovat také, je velmi pravděpodobné, že jedinec přijme tuto negativní nálepku, ztratí motivaci přesvědčit okolí i sebe samotného o opaku a sám se podle nálepky začne chovat. U etiketizovaných osob pak hrozí vyšší pravděpodobnost patologického jednání, které od něj okolí očekává.

V oblasti trestání existuje alternativní pojem prizonizace, pod kterým se rozumí, v jaké míře odsouzený přijímá vzorce chování typických pro prostředí vězení. Pokud u jedince převládne vyšší míra prizonizace, může se mu postupně změnit hodnotový žebříček a jeho následné zařazení zpět do společnosti nemusí proběhnout úspěšně. Stoupenci nových kriminologických směrů usilovali proto o aplikování alternativních trestů místo nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁵⁵

2.5 Multifaktorové kriminologické teorie

Multifaktorové kriminologické teorie pohlízejí na kriminalitu jako na jev, který je třeba zkoumat v kontextu více působících faktorů. Na základě četných empirických měření dochází k pozorování a následnému porovnání veškerých činitelů, které by mohly mít příčinou souvislost na vývoj kriminality a tím tak prognostikovat budoucí nežádoucí kriminální chování.

Za jednoho z prvních představitelů multifaktorové teorie lze označit italského kriminologa Enrica Ferriho (1856-1929), který založil italskou pozitivistickou školu. Ferri za příčinu zločinnosti považoval vzájemné působení vícero faktorů, a to společenských (vyspělost dané společnosti, bezpečnost, kvalita školství), antropologických (věk, fyzické možnosti člověka) a fyzických činitelů (klimatické podmínky, úrodnost).⁵⁶

---

⁵⁴ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 99.

⁵⁵ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014, op. cit. s. 63-64.

⁵⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 111.

2.5.1 Výzkumy manželů Glueckových

Nejnámější multifaktorové výzkumy pochází z USA od manželů Sheldona (1896-1980) a Eleanor (1898-1972) Glueckových, kteří zastávali názor na vzniku kriminality se podílí jevy biologické, psychologické i sociální.

Ve svém několikaletém výzkumu, na kterém se s nimi podílelo množství psychologů, psychiatrů, sociálních pracovníků a antropologů, se zaměřili na skupinu 500 delikventních chlapců ve věku od 11 do 17 let, kteří byli v důsledku svého chování umístěni v nápravném zařízení. Skupinu delikventů pak porovnávali se stejně početnou skupinou nedelikventních chlapců, kteří bylo záměrně vybráni tak, aby věkem, inteligencí, rasou a bydlištěm odpovídali chlapcům ze skupiny delikventní. Výzkum probíhal za pomoci přímých rozhovorů s chlapci z obou skupin a dále byly použity informace z nápravných zařízení, škol, soudů nebo od sociálních pracovníků.

Další fáze výzkumu probíhaly u obou skupin chlapců ve věku 25 let a dále ve věku 31 let. Pozorování delikventní jedinci vykazovali v pozdějším věku rysy psychopatické osobnosti. Měli disharmonické vztahy ke svým dětem a partnerkám, byli více postiženi nezaměstnaností a dalšími negativními sociálními problémy než chlapci z nedelikventní skupiny. Podle Glueckových je delikventní chování zapříčiněno opožděným zráním osobnosti, jak na straně psychické tak fyzické.⁵⁷ Na základě výzkumu vyčlenili z původních zhruba 400 faktorů 5 faktorů s nejvyšší prognostickou hodnotou. Právě tyto činitele byly nejvýznamnějším rozdílem mezi skupinou delikventních a nedelikventních jedinců. Jedná se o faktory, které jsou výrazné zejména v období dětství, a to (1) způsob výchovy ze strany otce, (2) dohled matky, (3) citový vztah mezi otcem a chlapcem, (4) citový vztah mezi matkou a chlapcem a (5) pospolitost rodiny.

Průkaznost výzkumu a vytvořených prognostických tabulek byla později z důvodů nedostatečné metodologie a opomenutí významných sociálních faktorů zpochybněna, nicméně studie manželů Glueckových bývají považovány za podstatný mezník pro vývoj kriminologie.⁵⁸

---

⁵⁷ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 112-113.

⁵⁸ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 101-103.

2.5.2 Evropské multifaktorové studie

Srovnávací výzkum mladistvých delikventů z Tübingen vedl německý psychiatr a kriminolog Hans E. Göppinger (1919-1996), který se zabýval otázkou, čím se liší životní dráha delikventního mladistvého od životních drah nedelikventních mladistvých. Na základě četných výzkumů a shromážděných dat vytvořil pojem kriminálně relevantní konstelace. Jedná se o činitele, které způsobují delikventní chování. Kriminálně rezistentní konstelace je pojem opačný a jedná se o činitele, které osobě brání chovat se delikventně. V rámci výzkumu byli mladiství zkoumáni nejen z hlediska působení sociálních činitelů, ale také z hlediska schopnosti tyto činitele zpracovat a určitým způsobem na ně reagovat. Ani Göppingerovi se nepodařilo sestavit zcela přesnou typologii faktorů, nicméně výsledky jeho studií potvrdily, že pro dosažení vyšší relevance a komplexnosti měření je vhodné použít několik různých metod zároveň.

Obdobným výzkumem byl dlouholetý srovnávací výzkum britského psychiatra a kriminologa Donalda J. Westa (1924), který ve svém výzkumu studoval skupinu 411 chlapců pocházejících z londýnské dělnické čtvrti, kteří byli narozeni mezi lety 1951 až 1954. Studie měla ukázat, jaké jsou nejvýraznější faktory ovlivňující život chlapců, kteří se v budoucnu dopustili delikventního jednání ve srovnání s ostatními zkoumanými nedelikventními osobami. Mezi zásadní ukazatele možné budoucí kriminální kariéry patří dle výsledků výzkumu pět faktorů, a to (1) chudoba, (2) početnost rodiny, (3) nekvalitní výchova, (4) nízký intelekt a (5) rodič, který měl zkušenost s trestnou činností. Jedinci, u kterých došlo k současnému výskytu tří a více shora uvedených ukazatelů, se v budoucnu dopustili kriminálního jednání. Záporou výzkumu byl poměrně malý statistický vzorek zkoumaných chlapců, na kterém nelze stavět obecně platné závěry. Dalším nebezpečím byla možná chybná prognostika budoucí delikvence u dětí, ze kterých se kriminálník stát nemusí.⁵⁹

2.6 Souhrn kapitoly

Historické výzkumy shora uvedených kriminologických škol a teorií jsou jakýmsi exkurzem, jak se v průběhu času nahlíželo na osobu pachatele.

Biologické teorie pracují s myšlenkou, že příčina kriminálního jednání vychází z vnitřních faktorů biologické povahy. Rané biologické teorie byly založeny na tom, že

---

⁵⁹ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 103-106.

pachatelé trestné činnosti se výrazně liší od ostatních členů společnosti, kteří zákony dodržují, a to díky svým fyzickým odchylkám, somatotypu nebo tělesným poruchám. Tyto teorie, založené téměř jen na fyzických znacích pachatele, byly posléze kritizovány a zneplatněny. Pozdější biologické teorie se vedle fyzických rysů pachatele zabývají též dědičností, funkcí nervové soustavy a mozku nebo hormonální hladinou.⁶⁰ Z hlediska osobnosti pachatele je nicméně nezbytné se zabývat také faktory společenského a duševního rázu, které mají na stav pachatele taktéž výrazný vliv. Lze konstatovat, že biologické teorie mají v kriminologickém výzkumu své místo, nicméně na osobu pachatele nelze nahlížet pohledem omezeným pouze na jeho tělesnou dispozici. Při studiu deviantního chování je nutné brát v potaz další vnější i vnitřní faktory, mezi které patří především výchova, prostředí, kde pachatel vyrůstal a žije, životní úroveň, vzdělání, duševní zdraví, momentální psychický stav a další.

Psychologické teorie se ve svých východiscích leckdy rozcházejí, ale lze říci, že se zaměřují na osobnost pachatele, na jeho povahové vlastnosti, temperament, inteligenci nebo schopnost učit se. Kriminologové zkoumali také sociální prostředí pachatele a jeho vztahy k okolí, potažmo k jeho obětem. Někteří kriminologové se věnovali otázce nápravy a terapeutického působení na osobu pachatele, přičemž jako prevence kriminálního jednání pachatele má sloužit včasná diagnóza následovaná odbornou léčbou ve specializovaných ústavech a klinikách.⁶¹ Psychické odchylky ale nejsou vždy příčinou kriminálního chování a stejně tak ne každý pachatel násilných a sexuálních trestných činů trpí určitou duševní anomálií. Psychologické teorie a klasifikace se spíše osvědčily jako prospěšné v určování diagnóz a následných terapeutických přístupů. Nelze ale pouze podle nich posuzovat, zda u jedince dojde k vyšší či nižší míře deviance a ten se tak stane kriminální osobností. Pokud je osoba pachatele označena jako deviantní, dochází posléze k tomu, že onu nálepku přijme a negativní vlastnosti se mohou prohloubit.

Sociologické teorie pracují se zločinností jako s celospolečenským fenoménem. Zabývají se především stavem dané společnosti, sociálním statutem pachatelů, postojem státní moci k represí kriminality, blahobytem, mírou nezaměstnanosti, problematikou přistěhovalectví, střetem více kultur, sdružování se v subkulturách vyznačujících se deviantním způsobem chování, důsledky etiketizace osob nebo kontrolními mechanismy. Zastánci sociologických kriminologických teorií navrhuji řešit problém zločinnosti zejména cestou

---

⁶⁰ AKERS, Ronald L. a Christine Sharon. SELLERS, 2009, op. cit. s. 57-58, 69-70, volně přeloženou autorkou.

⁶¹ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 98-99.

prevence a posílení zájmu státu na adaptaci osob ze sociálně slabších a vyloučených vrstev společnosti, které jsou kriminalitou ohrožené nejvíce.⁶²

Vzhledem ke všemu shora uvedenému je osobnost pachatele tedy třeba hodnotit komplexně, jak z hlediska biologického, tak psychického a sociálního, protože ke spáchání trestného činu dochází zpravidla kombinací několika činitelů různého původu.

3 Osobnost pachatele

Jak je již uvedeno v kapitole první této závěrečné práce, kriminologie se nezabývá pouze pachateli ve smyslu trestního práva. Kriminologický výzkum se zaměřuje také na osoby, které vzhledem ke svému věku nebo stavu vědomí, nejsou z hlediska TZ (popř. ZSVM) pachatelé. Dále je pozornost zaměřena na osoby, které již vykonaly uložený trest, a osoby vykazující znaky patologického chování, které mohou být potencionálními pachateli.

Osobnost (nejen) pachatele je individuální komplex biologických, psychologických a sociálních vlastností. Kriminologie se zaměřuje na komparaci těchto znaků mezi osobami delikventními a nedelikventními. Poznání osobnosti pachatele je cestou k vysvětlení jeho jednání a eventuální nápravě. Výzkum se dále věnuje otázkám zamezení a prevenci kriminálního jednání.⁶³

3.1 Typologie pachatelů

Typ bývá definován jako soubor vlastností a osobnostních znaků člověka, které jsou společné více lidem. Pokusů zobecnit typy lidských osobností je známo mnoho již od antického Řecka (Hippokrates) až do četných teorií z 20. století (Carl G. Jung, Hans J. Eysenck). Typologie spočívá v určení společných znaků jedné skupiny osob, která se liší od dalších skupin svými typickými znaky. Negativem typologických přístupů je, že vymezený typ osobnosti nepřiléhá přesně k osobnosti daného jedince a na základě chybného stanovení může dojít k nepatřičným závěrům. S tím souvisí problém praktického využití těchto typologií, protože není téměř reálné najít dokonale odpovídající osobnostní typ.⁶⁴

---

⁶² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 110.

⁶³ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014, op. cit. s. 87-88.

⁶⁴ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK, 2008. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-075-5, s. 98-99.

Kriminologická typologie je metoda, která se snaží klasifikovat pachatele podle znaků do kategorií, které jsou pro danou skupinu příznačné. V rámci kriminologie existuje nepřehledné množství typologií, ale, vzhledem k jejich počtu a různorodosti, je nelze zcela jasně systematizovat. Podle činitelů působících na osobnost pachatele lze typologie rozdělit na (1) biologické, (2) psychologické a (3) sociologické. Tyto typologie úzce souvisí nebo jsou součástí konkrétních kriminologických směrů a teorií, které byly uvedeny v předchozích kapitolách této práce.⁶⁵

Dále existuje typologie, která reflektuje vývojové aspekty kriminálního chování. Tato typologie pachatele dělí na (1) rezistentní (osoby, které se tlaku ke kriminálnímu jednání dokáží vzepřít), (2) dezistentní (osoby, které páchaní trestné činnosti postupně zanechají) a (3) pachatele perzistentní (osoby, které v trestné činnosti systematicky a vytrvale pokračují).

Jiné výzkumy kategorizují čtyři skupiny pachatelů, a to na základě vývoje jejich kriminální kariéry, na (1) stabilního pachatele s raným počátkem kriminálního jednání (osoby, které se disociálně projevují již od brzkého dětství a pokračují i v dospělém věku), (2) pachatele omezené dospíváním (osoby, které se trestné činnosti dopustí pouze v období adolescence), (3) pachatele diskontinuitní (osoby, které se kriminálního jednání dopouštějí během života bez určité pravidelnosti) a (4) dospělé pachatele s pozdním počátkem kriminálního jednání (osoby, které začnou páchat trestnou činnost až v dospělém věku).⁶⁶

3.2 Faktory ovlivňující osobnost pachatele

Na jednání dané osoby má vliv řada navzájem působících faktorů, které mohou podmínit deviantní až kriminální chování. Vliv jednotlivých faktorů je u každé osoby zcela individuální. Jedním z cílů kriminologických výzkumů je, tyto činitele obecně definovat, protože se u pachatelů vyskytují v závislosti na své povaze ve vyšší či nižší míře.

Činitele, kteří mají během jedincova života vliv na vývoj jeho kriminálního chování, lze dělit na (1) rizikové/kriminogenní a (2) ochranné/ protektivní. Rizikové faktory mohou být vnitřní i vnější a zvyšují u osob možnost výskytu kriminálního jednání. Naopak protektivní faktory jsou vnitřní i vnější skutečnosti, které osobu od kriminálního jednání odrazují a brání dopadům vlivů rizikových faktorů.

---

⁶⁵ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 120-121.

⁶⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK, 2008, op. cit. s. 98-103.

3.2.1 Rizikové faktory

Činitele, které se podílejí na ulehčení a podnícení k páchání trestné činnosti, považuje kriminologie za rizikové faktory. Na základě longitudiálních výzkumů a statistických analýz, bývají za rizikové faktory považovány skutečnosti, které mají přímý či nepřímý vliv na patologické chování. Tyto faktory nepůsobí každý zvlášť, ale ve vzájemné interakci. Avšak, je třeba vzít na vědomí skutečnost, že i při současném výskytu několika kriminogenních činitelů nemusí dojít ke spáchání trestného činu.

Problematikou stanovení rizikových činitelů je, že spolu většina z nich navzájem souvisí nebo se podmiňuje, a z tohoto důvodu je náročnější vymezit jejich nezávislý vliv na páchání trestné činnosti. Podstatné tedy je, určit, které činitele predikují kriminální jednání nezávisle na ostatních činitelích.

Britský kriminolog David P. Farrington (1944) určil prediktory kriminálního jednání, které se liší u osob delikventních a nedelikventních. Jedná se o šest hlavních kategorií, a to (1) problémy v rodině (zanedbaná péče a výchova, minimální nebo žádný dohled, odloučení nebo početnost rodiny), (2) kriminalita u rodičů nebo sourozenců, (3) nevhodné a neposlušné chování v dětství, (4) nízká inteligence a slabý školní prospěch, (5) poruchy pozornosti a soustředění a (6) chudoba a nedostatečné bytové podmínky. Tyto činitele pak mají predikovat kriminální chování zcela samostatně.⁶⁷

3.2.2 Protektivní faktory

Protektivní faktory chrání jedince jednak proti vlivu rizikových faktorů a jednak tlumí vliv již aktivních rizikových faktorů, které na jedince působí.

Mezi osobnostní protektivní faktory lze zařadit emocionální stabilitu a vyrovnanost, zdravý vztah k sobě samému bez přílišného nadhodnocování nebo naopak podhodnocování, odolnost vůči stresovým situacím a vyvinutá sebekontrola.

Za rodinné protektivní faktory můžeme považovat vyrovnanou a důslednou výchovu, podporu, zdravé vztahy s rodiči a sourozenci, uspokojivá socioekonomická situace rodiny, vhodné vzory chování v osobách rodičů, nastavená pravidla a řád a zájem rodičů o vzdělání a budoucnost dítěte.

---

⁶⁷ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK, 2008, op. cit. s. 11-17.

Za protektivní faktory v souvislosti se školou lze pokládat dobré vztahy s pedagogy a spolužáky, kvalitní a motivující výuka, kvalifikovaní kantoři, efektivní primární prevence nebo pozitivní způsob komunikace mezi učiteli a rodiči.

Mezi protektivní faktory v souvislosti s vrstevnickými skupinami patří pozitivní skupina vrstevníků, kvalitní náplň volného času a vzájemná podpora mezi přáteli.

3.2.3 Vliv psychosociálního vývoje

Psychosociální vývoj jedince zahrnuje řadu na sebe navazujících vývojových období, ve kterých probíhá proces formování jeho duševní a tělesné stránky. Procesem psychosociálního vývoje osobnosti se zabývají zejména psychologické teorie, které zdůrazňují jeho význam na dopad osobnosti. Psychosociální vývoj nicméně nelze brát jako kriminogenní faktor sám o sobě.

- Pro psychiku jedince je důležité již **prenatální fáze**, ve které se začíná tvořit emocionální vztah matky k nenarozenému dítěti. Problémem mohou být nechtěná těhotenství, u kterých nemusí dojít k patřičnému vytvoření si vztahu k dítěti, které tak po narození strádá v důsledku nezájmu matky, v horším případě je z matčiny strany fyzicky týráno.
- V **novorozenecké fázi** vývoje (do šestého týdne věku) je dítě silně fixováno na matku a pro jeho pozitivní emocionální růst je matčin postoj k němu zcela zásadní. Pokud se dítěti nedostává pozornosti a je narušen proces socializace, mohou tyto skutečnosti vést k jeho deprivaci a budoucím poruchám chování.
- V **kojenecké fázi** vývoje (do jednoho roku věku) dochází k vytváření stálých sociálních vazeb, dítě začíná postupně poznávat jemu blízké osoby a nastává pocit separační úzkosti při odloučení, zejména od matky.
- V **batolecí fázi** vývoje (mezi prvním a třetím rokem života) u dítěte dochází k postupnému osamostatňování a získávání sebedůvěry. Dítě v této fázi rozvíjí smysl pro altruismus a sebeovládání, poznává své hranice a učí se, jaká platí pravidla a zvnitřňuje si řád a normy chování. Hlavní roli mají v této vývojové fázi opět rodiče dítěte. Pokud u dítěte nedojde k osvojení si základních společenských pravidel, hrozí u něj vyšší riziko rozvoje problémového chování.

- Ve **fázi předškolního věku** dítěte (od tří do šesti let věku) se dítě začíná socializovat mezi vrstevníky v předškolních zařízeních, mezi kterými se snaží mít určitou roli a postavení. Pro dítě jsou stále hlavním vzorem žádoucího chování jeho rodiče, které se dítě v tomto ohledu snaží napodobovat.
- Ve **fázi školního věku** (od šesti let věku) dítě získává nový sociální status a životní styl, přičemž ne každé dítě se této situaci dokáže vhodně přizpůsobit. Pokud nedojde k řádné adaptaci na nové prostředí a sociální vazby, může u dítěte docházet k problémům s chováním, zvládnutím školní výuky a se zařazením do kolektivu. Pokud dítě nedosáhne patřičné zralosti a sociální zdatnosti, může mít v období školního věku obtíže s dodržováním řádu, respektováním autorit a negativním vztahem s vrstevníky.
- V **mladším školním věku** se u dítěte zásadním způsobem rozvíjí myšlení, řeč, ale i pohybové dovednosti. Děti, které se nějakým způsobem odlišují, zejména tělesnou stránkou, mohou být kolektivem vrstevníků hůře přijímány, nebo jsou naopak z kolektivu vyčleňovány, což může vést k pocitu izolace a poruchám chování. Škola má podstatný vliv na socializaci dítěte, které se snaží naučit se komunikovat se spolužáky, respektovat osobu kantora a dodržovat stanovená pravidla. V tomto věku se začínají projevovat dominantní až agresivní jedinci, kteří mají zpravidla v partě dětí postavení vůdců.
- Děti ve **středním školním věku** jsou více pod vlivem vrstevníků a narůstá pro ně význam těchto vztahů. Aby dítě nevybočilo ze skupiny, respektuje její hodnoty, přičemž tyto normy nemusí být pozitivně hodnocené ze strany rodičů a ostatních dospělých. Pro dítě je uznání a hodnocení ze strany členů party obdobně významné, ne-li významnější, jako ze strany rodičů. Problém nastává, pokud se dítě dostane pod silný vliv skupiny, ve které se její členové chovají protispolečensky. Toto riziko nabírá většího významu především v době staršího školního věku v období pubescence.
- **Starší školní věk** je typický pro období pubescence, ve kterém u jedince dochází ke značným fyzickým a psychickým změnám. Dítě se postupně osamostatňuje, vytváří si svou identitu a mění se v dospělého. Vzhledem ke zvýšené produkci hormonů bývají jedinci v tomto období emočně nestálí až labilní a mají problém se sebekontrolou. Jak již bylo zmíněno, pro dítě je v tomto období podstatný

hodnotový žebříček skupiny vrstevníků. Riziko nastává, pokud si dítě zvnitřní normy skupiny, ve které převažuje protispolečenské a deviantní chování.

- **Adolescence** je považována za druhou etapu dospívání a končí okolo dvacátého druhého roku života, přičemž tato věková hranice se v dnešní době, dle mého názoru, posouvá. Tato fáze je obvykle zakončena dosažením vzdělání, nástupem do zaměstnání a ekonomickým i citovým osamostatnění se od rodičů. Jedinec postupně nabývá vyšší rozumové a mravní vyspělosti a od patnáctého roku do dosažení plnoletosti se stává ve smyslu ZSVM relativně trestně odpovědný.⁶⁸

3.2.4 Vliv rodinného prostředí a výchovy

Rodina je klíčový činitel zodpovědný za formování osobnosti jedince. Pojem rodina není v českém právním řádu legálně definována, což je dle mého názoru správné, vzhledem k čím dál větší flexibilitě tohoto institutu. Jako rodinu je, v kontextu dnešní doby, nutné brát nejen tzv. rodinu nukleární, tedy matku, otce a dítě (popř. děti), ale také páry nesezdané, rodiče samoživitele, rodiče náhradní nebo páry stejného pohlaví. Ačkoliv se institut rodiny časem vyvíjí a úlohy jejích členů částečně mění, považuje se rodina a výchova za tradiční faktor, který je příčinou kriminálního chování, pokud její funkce selhala.

Rodina je primární instituce, ve které dochází k socializaci dítěte, a to za pomoci přebírání hodnotových žebříčků a vzorců chování. Teorie sociálního učení tvrdí, že dítě se učí jednak pomocí metody odměňování a trestání a jednak napodobováním osob ze svého okolí. Delikvence je tak možným důsledkem kopírování závadného jednání od osob dítěti určitým způsobem blízkých.⁶⁹

Pokud dítě vyrůstá v rodině, ve které se vyskytují některé níže uvedené rizikové faktory, nemusí mít tato skutečnost ihned vliv na jeho případnou budoucí poruchu chování, eventuálně trestnou činnost. Pokud je ale dítě dlouhodobě vystaveno řadě těchto negativních činitelů, je u něj riziko závadného chování vysoce pravděpodobné. Mezi rodinné rizikové činitele můžeme zařadit:

---

⁶⁸ FIRŠTOVÁ, Jana, 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-521-0, s. 48-61.

⁶⁹ ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ, 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-86795-05-5, s. 53.

- **Vytváření nevhodného hodnotového žebříčku** si dítě utváří představu, co je žádoucí a co nikoliv. Hodnota je pak pro jedince to, jaký přikládá význam určité věci a skutečností, hodnoty jsou zároveň hnací silou lidské motivace. Problémem je, pokud dítěti není v rámci výchovy vštípena orientace na kladné hodnoty, jako jsou například kvalitní rodinný život, zdravý životní styl či respektování ostatních osob a smysl pro spravedlnost.
- **Nevhodný způsob výchovy**, kdy se jako rizikové jeví oba extrémy, jak nedostatečný či žádný dohled, tak příliš přísná výchova zahrnující tělesné tresty.
- **Neúplnost rodiny**, absence vzorů chování nebo nedostatečná výchova ze strany zaneprázdněného rodiče samoživitele. Rizikem mohou být i rodiny tzv. doplněné, kdy do rodiny vstupuje nový člen a zaujímá rodičovskou pozici s představou vlastního stylu výchovy, který se může lišit od výchovy současné, toto pak může vést k řadě konfliktů a neporozumění.
- **Konflikt v rodině**, kdy dítě vyrůstá v atmosféře strachu a nejistoty, protože je vystavené pravidelným hádkám mezi rodiči, v horším případě čelí násilným projevům.
- **Fyzické a psychické týrání nebo sexuální zneužívání**, tyto skutečnosti mají podstatný vliv na osobnost a sebevědomí dítěte. Agresivita vůči dítěti je buď aktivní ve formě fyzického násilí (často překročení intenzity tělesných trestů) a psychického násilí (obvykle slovní podoba, dítě je zesměšňováno či citově vydíráno), nebo pasivní ve formě zanedbávání dítěte. Pohlavní zneužívání lze dělit na bezdotykové, při kterém nedochází k tělesnému kontaktu (dítě je například vystaveno sledování sexuálních aktivit), nebo kontaktní, při kterém k tělesnému kontaktu dochází. Existuje vysoká pravděpodobnost poruch chování a v budoucnu může mít jedinec problém se zvládnutím vlastní agrese a s navazováním partnerských vztahů, popř. s násilným vůči své vlastní rodině.⁷⁰
- **Kriminální chování rodičů nebo sourozenců**, zejména tehdy, když se dítě tohoto jednání (např. krádeží) pasivně i aktivně účastní. Odsouzení rodiče může

---

⁷⁰ VANÍČKOVÁ, Eva, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Hana PROVAZNÍKOVÁ, 1995. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum. ISBN 8071840084, s. 25-27, s. 34.

pro dítě také znamenat určitou nálepku dítěte zločince, která může negativně ovlivnit nahlížení a důvěru ostatních.

- **Rodič závislý na alkoholu či drogách**, takový rodič může být k záležitostem a výchově dítěte lhostejný. Může docházet k násilným projevům i k psychickému týrání. Rodina se díky nezodpovědnosti takového rodiče může navíc dostat do finančních problémů. Pokud dítě takového chování shledá jako něco běžného, může v budoucnu samo inklinovat k alkoholové nebo drogové závislosti.
- **Duševní porucha rodiče**, pokud se osoba rodiče aktivně neléčí a nedokáže si poradit sama se sebou, může docházet k zanedbávání dítěte. U některých duševních poruch je jistá pravděpodobnost dědičnosti.
- **Socioekonomická situace rodiny**, nízký sociální status rodiny může vést k odmítání dítěte mezi vrstevníky. Zároveň se dítě s ostatními dětmi z vyšších společenských vrstev srovnává a dochází u něj k pocitu frustrace a nespravedlnosti. V chudších a silně zadlužených rodinách mohou převažovat odmítavé postoje ke konvenčním společenským hodnotám. Tyto osoby jsou zpravidla finančně negramotné a dítě nemá v tomto ohledu pozitivní vzor. Druhým extrémem jsou jedinci pocházejících z vysokých společenských kruhů, kteří díky způsobu výchovy orientované na moc a peníze, taktéž nerespektují společenské normy a vykazují znaky poruchového chování.
- **Nezaměstnanost**, podstatné je, zda je špatná sociální situace rodiny způsobená nezaměstnaností dočasnou či trvalou. Je rozdíl mezi momentálně nezaměstnaným rodičem, který je v hledání nového zaměstnání aktivní, a rodičem, který je pasivní, nezodpovědný a se špatnou rodinou finanční situací nic nedělá.
- **Početnost rodiny**, ta může mít negativní dopad na množství a kvalitu rodičovské péče, která není poskytována všem sourozencům rovnoměrně.
- **Bytové podmínky a sousedství**, pokud členové rodiny žijí v malých společných prostorách, ztrácí takto své soukromí a osobní prostor a může tak docházet

k pravidelným konfliktům. Rizikové je také sousedství rodiny, pokud se jedná o sociálně vyloučené lokality nebo místa s vysokou mírou kriminality.⁷¹

Shora uvedené rizikové faktory jsou pouze demonstrativním výčtem obecných problémů, které se mohou v souvislosti s rodinným životem vyskytnout. Jak je již výše mnohokrát uvedeno, ne každý z těchto činitelů predikuje osobnost pachatele, nicméně za současného dlouhodobého vlivu vícero těchto skutečností a zároveň s minimálním (nebo žádným) působením protektivních činitelů, bude mít osoba pravděpodobně sklony k protispolečenskému jednání v důsledku nekvalitního procesu socializace.

3.2.5 Vliv školy

Vedle rodiny škola představuje významnou instituci, která se podílí na socializaci člověka a formuje jeho osobnost. Děti se ve škole, vedle výuky dle vzdělávacích osnov, učí uznávat řád a společenské normy, kázni a disciplíně a komunikaci s ostatními spolužáky. Školní zařízení může zároveň nahrazovat nedostatečnou rodinnou výchovu. Škola by dále měla dítě orientovat na jeho budoucí povolání, přičemž s jistým typem škol je spojená vyšší prestiž a sociální status (toto se týká především středních a vyšších škol). Úspěšné fungování a celková atmosféra v daném zařízení závisí na věkové struktuře, sociální a etnické příslušnosti žáků a jejich počtu ve třídách, dále na kvalifikovanosti a autorita kantorů a kvalitě vztahů mezi nimi a žáky.⁷²

Mezi školní rizikové činitele můžeme zařadit:

- **Negativní vztah mezi učitelem a žákem**, kdy dítě může být díky konstantnímu špatnému hodnocení ze strany učitele vytlačováno na okraj třídy a onálepkováno jako nepřizpůsobivé. Toto může vést ještě k většímu prohloubení jeho problémů, zejména k pocitu vyloučenosti z kolektivu a ke snížené motivaci k učení. Často se jedná o jedince s určitou poruchou chování, zvláště poruchy pozornosti a hyperaktivity.
- **Typ školního zařízení**, přičemž rozdíly mezi nimi lze pozorovat nejvíce v rámci středního školství. Jiné bude složení studentů na výběrových gymnáziích a jiné na středních odborných školách a učilištích. Na gymnázia, především víceletá, se hlásí

⁷¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK, 2008, op. cit. s. 24-37; FIRSTOVÁ, Jana, 2014, op. cit. s. 61-81.

⁷² KRAUS, Blahoslav, 2014. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3, s. 91-98.

zpravidla děti s výbornými studijními výsledky, jejichž rodiče mají zájem na vzdělání. Tyto školy mají také často kvalifikovanější učitelský personál, čemuž odpovídá i kvalita odučené látky. Kolektiv studentů, kteří mají dobré známky a zájem o studium, je vhodnou motivací pro ostatní spolužáky. Studenti gymnázií jsou v pozdějších ročnících lépe připravováni ke studiu na vysoké škole, přičemž vystudování a titul z vysoké školy je stále brán jako jakási jistota stálého a slušného zaměstnání a budoucnosti. Střední odborné školy a učiliště jsou pro mnoho studentů zbytkové instituce, protože se například nedostali na gymnázia nebo na ně tato škola jednoduše zbyla, jelikož nemají žádný preferovaný obor. Motivace, kvalita studijních výsledků a kvalifikace kantorů mohou být horší než na gymnáziích (ne vždy). Zároveň se se studenty těchto zařízení, také díky studiu konkrétního oboru, méně počítá na vysokých školách. Rozdíly mezi typem škol lze pozorovat i u výsledků státních maturit (osobně státní maturity v aktuální podobě, vzhledem k výrazně různé kvalitě výuky na středních školách, považují za nepovedené), u kterých lze pozorovat propastný rozdíl mezi výsledky gymnazistů a učňů. Dalším zajímavým fenoménem, jehož výskyt se u studentů různých typů škol liší, je alkoholová a jiná drogová zkušenost. Podle výzkumů projektu ESPAD (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách), jehož výzkumným vzorkem jsou studenti ve věku šestnácti let, mají studenti odborných středních škol a učilišť výrazně vyšší zkušenost s užíváním drog než studenti gymnázií.⁷³

- **Závadové party**, jejichž zárodky se mohou objevit již na prvním stupni základních škol. Pro dítě začíná být záhy po nástupu do školy podstatné, jak se zařadí mezi své spolužáky, přičemž skupina vrstevníků má silný vliv na hodnotový systém dítěte. Rizikem je, pokud tato skupina uznává především protispolečenské normy chování.
- **Šikana** je stav, kdy jeden a více žáků (pokud se jedná o šikanu ve škole), často opakovaně, fyzicky a psychicky týrá jednoho a více spolužáků za použití manipulace a agresivity. Šikanované dítě je často slabé, pochází z nižších společenských poměrů (ne vždy) a zpravidla se od ostatních dětí určitým způsobem odlišuje.⁷⁴ Agresory můžeme dělit na (1) agresory hrubé, kteří k týrání obětí

---

⁷³ DZÚROVÁ, Dagmar, Ladislav CSÉMY, Jana SPILKOVÁ a Michala LUSTIGOVÁ, ed., 2015. *Zdravotně rizikové chování mládeže v Česku*. Praha: Státní zdravotní ústav. ISBN 978-80-7071-343-3, s. 25-26.

⁷⁴ MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6, s. 128-132.

používají fyzickou sílu. Tito šikanující jsou sami ve většině případů trestáni svými rodiči často tělesně trestáni, a to i za malá provinění. (2) Kultivovaní agresori se jeví v očích ostatních jako vychovaní a slušní. Přímou svou obětí nekonfrontují, ale manipulací k tomuto dokážou navést ostatní. Tito jedinci zpravidla pocházejí z rodin, ve kterých panuje velmi striktní výchova a disciplína a dítě prakticky nemá svobodnou vůli. (3) Agresor spouštějící ekonomickou šikanu pochází z dobře materiálně zajištěných poměrů. Díky nadbytku statků a jisté rozmazlenosti u těchto jedinců absentuje vážení si věcí i mezilidských vztahů. Tyto děti pak útočí hlavně na spolužáky z nižších sociálních vrstev.⁷⁵ Šikana má značný vliv na sebevědomí a prožívání dítěte, kdy se může stát více úzkostlivé, zhorší se mu studijní výsledky a může se uchýlovat k záškoláctví, aby šikaně unikl.

- **Záškoláctví** je úmyslná absence na vyučování, přičemž je i jedním z hlavních důvodů nedokončení všech ročníků základní školy. Záškoláctví má příčinu v (1) negativním vztahu ke škole, kdy má dítě problém s učivem, učiteli nebo spolužáky. Dítě s horšími školními výsledky pak více inklinuje ke členství v závadných partách. Může se jednat i naopak o dítě mimořádně nadané, které tímto vyčníváním ostatní „provokuje“. Další příčinou je (2) vliv rodinného prostředí, ve kterém jsou rodiče lhostejní k dohledu nad dítětem a jeho působením ve škole. (3) Trávení volného času a vliv party, které se vymyká společenským normám.⁷⁶

Problémům souvisejícím se studijním prospěchem a kázní by měl předcházet sám učitel či škola jako taková například pomocí diskuze s rodiči o možnostech řešení. U rodičů může být problém nedůvěra k osobě učitele a zlehčováním starostí jejich dítěte. Řešením může také být intervence ze strany školního poradce, který by měl být kvalitně vyškolen v otázkách dětské psychologie. Potencionálním problémům v budoucím životě dítěte, které mají příčinu v neznalosti některých institutů, by mohla alespoň částečně zabránit osvěta na hodinách občanské výchovy, kde by starším žákům bylo zestručněným, ale kvalitním, způsobem vysvětleno fungování právního řádu a základy finanční gramotnosti. Činitelé související se školou nepůsobí izolovaně, vždy hraje roli osobnost dítěte, dosažená rozumová a mravní vyspělost a jeho výchova.

---

⁷⁵ MARTÍNEK, Zdeněk, 2015, op. cit. s. 161-164.

⁷⁶ MARTÍNEK, Zdeněk, 2015, op. cit. s. 116-121.

3.2.6 Vliv vrstevníků

Vrstevníci představují skupinu osob, která je charakterizována nejen věkovou blízkostí, ale také uznáváním stejných hodnot, věcí a činností a souhlasným jednáním členů skupiny. První vrstevnické skupiny se začínají vytvářet v průběhu školní docházky, v rámci kroužků a volnočasových aktivit. S přibývajícím věkem a obzvláště v době dospívání, má jedinec vyšší potřebu se družít a party vrstevníků se stávají pevnější, mají svá pravidla a jejich členové získávají určité postavení. Parta se stává zázemím primárně pro jedince pocházející z nefunkčních rodin, protože jim dává pocit sounáležitosti.⁷⁷

Mezi rizikové činitele, které souvisejí se skupinami vrstevníků, můžeme zařadit:

- **Orientace skupiny vrstevníků.** Skupiny vrstevníků lze dělit na (1) pozitivně orientované a (2) negativně orientované. V pozitivně orientovaných skupinách fungují dobré vztahy, jejich členové dodržují společenské normy chování a motivují se navzájem. Ve skupinách orientovaných negativně se vyskytují jedinci, kteří se chovají spíše protispolečensky. Negativní skupiny jsou atraktivní a zároveň rizikové pro nezralé jedince nedodržující pravidla, kteří zpravidla pocházejí z nevhodného rodinného prostředí, a proto odpovídající zázemí a uznání hledají v partě vrstevníků.⁷⁸ Možných příčin orientace jedince na negativní skupiny vrstevníků je několik. Za hlavní příčiny lze považovat (1) minimální či žádné zázemí a nepřijetí vlastní rodinou, (2) příliš striktní výchova a častá kritika, (3) pocit nejistoty z nečitelné výchovy, (4) přehnané nároky rodičů a (5) násilná výchova s pravidelnými tělesnými tresty.⁷⁹
- S nevhodnými partami přímo souvisí i **způsob trávení volného času.** Pokud jsou volnočasové aktivity neorganizované a nestimulující, přichází pocit nudy, který může být příčinou k experimentování s alkoholem a drogami nebo občasných krádeží či výtržnictví. Tyto rizikové a leckdy kriminální aktivity se pak pro jedince stávají jakýmsi vytržením ze všedního dne, ale zároveň prohlubují jeho problémy a kvalitu vztahů, nehledě na možný trestněprávní dopad.
- **Prostředí,** ve kterém skupina vrstevníků tráví volný čas. Prostředí větších měst poskytuje osobám vyšší míru anonymity a vícero možností v pozitivním i

⁷⁷ KRAUS, Blahoslav, 2014, op. cit. s. 100-102.

⁷⁸ FIRSTOVÁ, Jana, 2014, op. cit. s. 100-101.

⁷⁹ MARTÍNEK, Zdeněk, 2015, op. cit. s. 88-89.

negativním slova smyslu. Na jednu stranu je zde pro děti širší nabídka volnočasových aktivit a kroužků, na druhou stranu i více rizikových lákadel, jako jsou například různá restaurační zařízení nerespektující zákaz prodeje alkoholu mladistvým nebo noční kluby, ve kterých lze mimo alkohol sehnat také drogy. V prostředí maloměsta či vesnice zpravidla chybí anonymita, protože se všichni se všemi znají. Vyšší strach z odhalení a potrestání může být jistou prevencí. V prostředí maloměst a vesnic nicméně existuje méně způsobů, jak využít volný čas. Proto také hrozí, že skupina vrstevníků bude tento volný čas trávit jiným a novým způsobem, a to konzumací alkoholu nebo užíváním drog.

- Skupina či subkultura přináší jejím členům jistou **anonymitu a pocit příslušnosti**. Jedinec je ve skupině obvykle více odvážný a sebevědomý a pod jejím tlakem může snadněji ztratit sebekontrolu. Solidární odpovědnost skupiny může v jejím členovi vyvolat mylný dojem, že jeho vlastní odpovědnost je zanedbatelná.

V problematice negativního vlivu vrstevníků a nevhodného trávení volného času hraje opět důležitou roli rodina a vzor osoby rodiče. Prevencí by tak měl být zdravý zájem o dítě, pomoc s výběrem volnočasových kroužků a aktivit dle preferencí dítěte, nastavená pravidla chování a odpovídající systém trestů a pochval. Fyzické trestání je kontraproduktivní.

3.2.7 Vliv závislosti na alkoholu a drogách

Zneužívání alkoholu a drog, negativní následky závislosti a obchod s drogami patří mezi globální problémy. Droga je podle stanoviska WHO (Světová zdravotnická organizace) jakákoliv látka, která může po její aplikaci pozměnit jednu a více funkcí organismu. Jako návykové látky označujeme rizikovější látku, u které hrozí chorobná závislost. Jedná se především o alkohol, omamné a psychotropní látky a ostatní látky, které mohou mít negativní vliv na ovládací a rozpoznávací schopnosti a psychiku člověka. Návykovými látkami jsou, dle zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, alkohol, tabák, omamné a psychotropní látky a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování.

Drogová závislost významným způsobem ovlivňuje lidské chování a můžeme ji dělit na (1) psychickou a (2) fyzickou s tím, že se u konzumentů zpravidla vyskytují obě zároveň. K psychické závislosti dochází tehdy, když uživatel po aplikaci drogy touží z důvodu navození příjemného stavu nebo zapuzení nepříjemných nálad. Závislost psychická je méně riziková než

závislost fyzická, při které se si tělo již na aplikaci drogy navyklo a při vynechání dávky dochází k abstinenčním příznakům. Mezi typické abstinenční příznaky patří nesoustředěnost, nervozita, třas, agresivní chování, deprese či sebevražedné sklony. Závislost lze dále dělit na (1) alkoholovou a (2) nealkoholovou.⁸⁰

Alkoholickým nápojem je, dle zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, nápoj obsahující více než 0,5 % objemových etanolu. V současné kultuře je alkohol snadno dostupnou návykovou látkou, která je díky celospolečenskému užívání, všudypřítomné propagaci a ritualizaci mylně vnímána jako méně škodlivá a nebezpečná. Česká republika se navíc pravidelně umísťuje na předních příčkách statistik spotřeby čistého alkoholu na osobu.⁸¹ Alkoholová závislost je zákeřná v tom, že vzniká v relativně delším časovém rozmezí tří až dvaceti let, aniž by uživatel pocítil zásadní vliv na svůj život. Dlouhodobá konzumace ve vyšších dávkách může nicméně způsobit zdravotní problémy a vážně narušit společenské vztahy.⁸²

Alkohol přímo souvisí s několika trestnými činy, jako jsou například trestný čin opilství (§ 360 TZ), ohrožení pod vlivem návykové látky (§274 TZ) nebo podání alkoholu dítěti (§ 204 TZ). Vlivem alkoholu často dochází ke ztrátě sebeovládání, vyšší agresivitě a lehkovážnému jednání. Toto může vést ke spáchání trestných činů, jako jsou například výtržnictví (§ 358 TZ), nebezpečné vyhrožování (§ 353), násilí proti úřední osobě (§ 325), ale také znásilnění (§ 185 TZ) nebo vražda (§ 140 TZ). Alkohol má dále velký vliv na páchání domácího násilí, tím pádem na páchání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ). Požití alkoholu a následné řízení motorových vozidel má nemalý podíl na dopravních nehodách, které mají zpravidla závažné následky.

Mezi hlavní činitele, které mají vliv na vznik závislosti na alkoholu, patří osobnost konzumenta (vnitřní napětí, stres a psychosomatické potíže), nevhodné rodinné zázemí (dědičnost a přebírání nevhodných vzorů chování), vliv negativních vrstevnických skupin (nevhodné trávení volného času)⁸³, prostředí, snadná dostupnost a tolerance ke konzumaci (alkohol je něco běžného, levného a všudypřítomně propagovaného), nezaměstnanost, špatná

---

⁸⁰ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 422-424.

⁸¹ DUBSKÝ, Josef a Lukáš URBAN, 2005. *Sociální deviace*. Praha: Vydavatelství PA ČR. ISBN 80-7251-202-1, s. 86.

⁸² KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 424-425.

⁸³ DZÚROVÁ, Dagmar, Ladislav CSÉMY, Jana SPILKOVÁ a Michala LUSTIGOVÁ, 2015, op. cit. s. 38-41.

socioekonomická situace a jiné osobní problémy (konzument pitím alkoholu utíká od řešení svých problémů).

Na alkohol se neprávem nazírá jako na menší problém než jsou drogy nealkoholové. Prevencí a kontrolou alkoholismu a tím tak snížení související trestné činnosti lze dosáhnout pomocí omezování nabídky a dostupnosti alkoholu (kontrola výroby, distribuce a prodeje, uvalením vyšších daňových sazeb), omezování poptávky po alkoholu (výchovné a preventivní působení ze strany rodičů, školy a nezávislých zdravotních organizací a spolků, omezování reklam na alkoholické nápoje) a léčebné činnosti (psychologické poradenství, dobrovolná léčba nebo soudem nařízené ochranné opatření ve formě ochranného léčení nebo zabezpečovací detence).⁸⁴

Mezi **nealkoholické návykové látky** řadíme, dle jejich účinků na psychiku (1) konopné návykové látky (marihuana, hašiš, navozují pocity pohody a zintenzivňují vnímání, dochází spíše k postupné psychické závislosti, mezi negativní následky dlouhodobého užívání patří zhoršení paměti a myšlení), (2) přírodní a syntetické halucinogeny (halucinogenní houby, LSD, užíváním se dostaví silné smyslové vjemy a halucinace, může dojít k psychické závislosti, u těchto látek je snadné překročit dávku, což může vést k negativním dopadům na duševní zdraví), (3) stimulační drogy (kokain, pervitin, navozují pocit euforie a stimulují vyšší výkon, může dojít k rychlému nástupu závislosti, mezi následné negativní účinky se řadí například deprese, úzkosti, paranoidní chování a vyčerpání organismu), (4) těkavé látky (toluen, laky, čisticí prostředky a lepidla, způsobují poruchy koordinace a vidění, mohou silně poškodit dýchací cesty, problematická je jejich snadná dostupnost), (5) opiáty (heroin, navozuje pocit radosti a uvolnění, závislost se dostavuje ve velmi krátké době, pravidelným užíváním dochází ke zhoršení psychického a fyzického stavu) a (6) trankvilizéry a sedativa (syntetická narkotika a léky jako například analgetika a antidepresiva, při nezodpovědném nadužívání způsobují úzkosti, deprese, poruchy paměti, vyvolávají psychickou i fyzickou závislost.

Nealkoholové návykové látky představují v očích veřejnosti závažnější problém, než je alkohol. Na závislého uživatele nealkoholických drog je také všeobecně nazíráno mnohem horším způsobem, než na závislého uživatele alkoholu. Jedna z příčin je pravděpodobně skutečnost, že alkohol má v naší kultuře tradici a z jeho pití se stal jakýsi společenský úzus. Nealkoholické drogy jsou, vzhledem k historii alkoholu, něco nového a neznámého. Pokud pomineme módní užívání kokainu v období První republiky, Československo se, z důvodů

---

⁸⁴ KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 432-436.

uzavření hranic pod vládou komunistické strany, vyhnulo drogové revoluci probíhající v západních zemích ve druhé polovině 20. století. Počet evidovaných toxikomanů byl nízký a tyto osoby pocházely hlavně z větších měst. Po revoluci v roce 1989 došlo k otevření hranic, uvolnění společenské situace a počet závislých uživatelů prudce vzrostl.

Drogové delikty lze dělit na (1) drogové delikty v užším i širším smyslu (jedná se o trestné činy dle § 283 TZ nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, § 284 TZ přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu a § 287 TZ šíření toxikomanie), (2) trestné činy související s obstaráváním drogy (jedná se zpravidla o majetkové trestné činy, jako je trestný čin krádeže dle § 205 TZ a trestný čin loupeže dle § 173 TZ) a (3) trestné činy spáchané pod vlivem drogy (trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 TZ, výtržnictví dle § 358 TZ nebo ublížení na zdraví dle § 146 TZ).

Mezi hlavní činitele, které mají vliv na vznik závislosti na nealkoholových drogách, patří osobnost konzumenta (zvýšené riziko vzniku závislosti hrozí osobám se sklony k neurotickým problémům a nízkou odolností vůči stresu, k závislosti na tisících lécích může dojít i u osob dlouhodobě nemocných), působení rodinného prostředí (nevhodné vzory chování, příliš volná nebo naopak pedantská výchova, drogová závislost rodičů nebo sourozenců), vliv vrstevníků a party (užíváním drog se vyplňuje volný čas), partnerský vztah s uživatelem drog, zaměstnání (povolání s vysokou stresovou zátěží, droga pak slouží jako prostředek k dosažení momentální pohody nebo naopak vyššího výkonu v práci), prostředí (lokality, především větší města, ve kterých je přístup k drogám výrazně snazší) a kultura (popularizace drog v umění, hudební světě nebo v kinematografii).

Nealkoholové drogy jsou, stejně jako alkohol, jedním z hlavních společenských problémů. Jako možné východisko se jeví kvalitní primární prevence. Primární prevence by měla být poskytována pravidelně hlavně mladistvým, a to formou podpůrných programů (například s hosty, kteří si drogovou závislostí prošli), diskuzí a dohledem ze strany rodičů a pedagogů (popř. školních psychologů a výchovných poradců). Osoby dohlížející by měly být rovněž v problematice drog alespoň částečně odborně proškoleny. Sekundární a terciární prevence spočívá v kvalitní poradenské, léčebné a rehabilitační péči. S tímto typem prevence souvisí i nutná státní podpora těchto nezávislých zařízení, která se věnují prevenci, poradenství a léčbě drogové závislosti.⁸⁵

---

⁸⁵ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 436-450.

3.2.8 Vliv osobnostních rysů a vlastností

Osobnostní rysy a vlastnosti mají výrazný vliv na prožívání, jednání a reakce člověka. Osobnost člověka je zcela individuální komplex předpokladů k určitým psychickým reakcím, které jsou příčinou rozdílného chování osob ve stejných situacích.

Dědičnost znamená přenos vlastností mezi generacemi a dochází k ní pomocí předání genetické informace z rodičů na děti při početí, během kterého splynou pohlavní buňky muže a ženy. Tímto způsobem se vytvoří tzv. genotyp (vrozený komplex zděděných vlastností), který má vliv na stavbu těla, barvu vlasů a očí, činnost nervové soustavy, inteligenci, agresivitu, emocionalitu nebo temperament. Vlivem prostředí, zejména výchovy a individuální zkušenosti, pak dochází k modifikaci těchto zděděných dispozic.⁸⁶

Dispozicí pro **agresivní chování** je v určité míře vybaven každý člověk. Agresivita je jakýsi predisponovaný osobnostní rys, schopnost vyvolat sílu a odhodlání k dosažení chtěných výsledků i za použití útoku. Agrese je projev agresivity v chování jedince, který může jednat násilně, se záměrem uškodit. Příčinou zvýšené agresivity je z velké míry dědičnost a dále vliv rodinného prostředí a výchovy. Děti, které jsou často trestané (i fyzicky), jsou nedůvěřivé, popudlivé a zlostné a začínají okolní svět považovat za nepřátelský a nebezpečný. Problémem je i opačný jev, kdy ze strany rodičů chybí výchovné mantinely a dítě si zvykne využívat vztek k dosažení svých potřeb. Rodiče mu zpravidla vyhoví, jelikož se jim tato varianta zdá jednodušší, než zakročit a stanovit určité meze. Zvýšená agresivita může mít nicméně příčinu i v poškození mozku, a to limbického systému a kůry mozkové. K vybíjení agrese dochází na různých neživých předmětech (rozbití hračky, roztrhání sešitu, ničení věcí, které má jedinec momentálně po ruce), na živých tvorech (dítě si ventiluje vztek na slabším, často domácím, zvířeti, přičemž toto chování může vést k uvědomění si vlastní převahy a rozvinout šikanu slabších spolužáků), ve formě šikany, ale i ve formě autoagrese, kdy má jedinec sklony k sebepoškozování nebo sebevražednému chování.⁸⁷

Altruismus je projevován prosociálním chováním ve formě vysoké míry empatie, obětavosti, nesobectví a nezištné pomoci druhým. Pojem vychází z francouzského *vivre pour autrui* (žít pro jiné) a zavedl jeden ze zakladatelů sociologie a pozitivismu Auguste Comte (1798-1857). Dle Comteho existuje altruismus (1) instinktivní, který mají zakořeněn lidé i

---

⁸⁶ NAKONEČNÝ, Milan, 2009, op. cit. s. 48-54.

⁸⁷ MARTÍNEK, Zdeněk, 2015, op. cit. s. 10-30.

zvířata, a (2) rozvíjený, který se mění závisle na proměnách dané společnosti a jejích norem.⁸⁸ Osoba s vysokou mírou altruismu zpravidla nesobecky jedná pro dobro druhých a pomáhá a brání ostatní bez ohledu na své vlastní ohrožení. Altruismus může být také pouze předstírán z důvodu dosažení vlastních cílů.

Individuální zkušenost s určitými situacemi má u jedince zásadní vliv na jeho prožívání a vytváření si obrazu světa. Zkušenosti lze dělit na (1) neutrální (prožité skutečnosti, kterých si je osoba vědoma, ale nejsou pro ni natolik významné) a (2) emociogenní (prožité skutečnosti, které jsou pro osobu velmi emotivní a významné).⁸⁹ Na základě zkušeností, ať pozitivních či negativních, se jedinec chová určitým způsobem a zároveň mu tyto události ovlivňují jeho hodnotový žebříček a jeho důvěru v další osoby, společnost a spravedlnost.

Temperament je míra vzrušivosti člověka a určuje jeho vnitřní dynamiku, tempo, způsoby prožívání a emocionalitu. Klasickou typologii temperamentu vytvořili na základě svých výzkumů Hippokrates (460-377 př.n.l.) a Galénos (129-199). Jedná se o (1) sangvinika (veselý, otevřený, povrchní a nestálé prožívání, rychlé tempo), (2) melancholika (smutný, uzavřený, hluboké, silné a trvalé prožívání, pomalé tempo), (3) cholera (mrzutý, povrchní a nestálé prožívání, rychlé tempo) a (4) flegmatika (vyrovnaný, částečně hluboké a trvalé prožívání). S temperamentem úzce souvisí genotyp (vrozená konstituce člověka a prožívání) a fenotyp (individuální zkušenosti člověka). Genotyp a fenotyp se pak v prožívání osoby navzájem ovlivňují a omezují. Temperamentní (silně vzrušivý) jedinec má často problém s kázní a se zvládnutím společenských norem chování, nicméně systematickou výchovou (tedy vlivem vnější zkušenosti) lze vrozenou vyšší vzrušivost částečně snížit. Temperament ovlivňuje například emocionální zralost, způsob zvládnutí stresových okamžiků, vyrovnanost nálad, sebevědomí, rozvážnost a zdrženlivost, sociální zdatnost nebo míru soběstačnosti.⁹⁰

Intelligence má mnoho definic. Lze ji považovat za způsob adaptace na prostředí a úroveň mentální kapacity. Inteligenci lze dělit na (1) fluidní (biologicky daná dispozice) a (2) krystalickou (získaná postupně učením a zkušenostmi). Psycholog Hans J. Eysenck stanovil znaky inteligentního chování, mezi které například patří dobrá paměť, orientace, vyjadřování a soustředěnost. V užším pojetí představuje inteligence dispozici myslet a v širším pojetí je to schopnost učit se z životních událostí a čerpat ze zkušeností. Od obecné inteligence lze dále

---

⁸⁸Altruismus – Sociologická encyklopedie. [online], [cit. 04.12.2018] Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Altruismus>

⁸⁹NAKONEČNÝ, Milan, 2009, op. cit. s. 126-128.

⁹⁰NAKONEČNÝ, Milan, 2009, op. cit. s. 169-178.

částečně odlišit inteligenci sociální (schopnost interakce v mezilidských vztazích) a inteligenci emocionální (schopnost empatie a vcítění se do ostatních).⁹¹ Intelligence je jedním z faktorů, které mohou mít vliv na případné nežádoucí chování. Osoby s nižší inteligencí mohou mít horší výsledky ve škole, tím tak nižší motivaci k vlastnímu rozvoji, dále mohou mít nižší sebekontrolu a zdrženlivost a nedokáží příliš dobře odhadnout následky svého jednání.

Mezi další významné osobní faktory lze zařadit schopnost empatie (umožňuje vcítit se do osob druhých) a impulzivitu (okamžitá reakce na daný podnět bez promyšlení důsledků). Shora uvedené činitele mohou mít vliv na formování osobnosti pachatele a na jeho jednání. Osobnostní činitele zpravidla nepůsobí izolovaně, ale mohou se stát rizikovými pod vlivem negativních vnějších činitelů.

3.2.9 Vliv médií a kyberprostoru

Média, kyberprostor a internet jsou v současné době jednou z hlavních náplní volného času. Děti a dospívající tráví čas především na sociálních sítích, případně hraním her na počítači nebo jiné konzoli. Tyto činitele mají velký vliv na hodnotovou orientaci. Otázka, zda může mít prezentované násilí ve filmu, seriálu a jinde podstatný vliv na potencionální násilné chování jedince. Jsem spíše toho názoru, že na deviantně jednajících osoby mají primárně vliv jejich osobnostní rysy a výchova. Netvrdím, že násilí a glorifikace zločinu v různých druzích médií je správnou cestou, nicméně si nemyslím, že jsou média faktorem samo o sobě významným. Tímto nechci vliv médií podceňovat, protože mají významný vliv na rozhodovací schopnosti. Tento jev lze dobře pozorovat například u průměrného spotřebitele silně ovlivněného reklamou, nebo u osob veškerých věkových kategorií, které se na sociálních sítích srovnávají s úspěchy a majetkovými statky ostatních a vzniká u nich pocit frustrace. U rodičů dětí lze doporučit částečný dohled nad obsahem odebíraných médií.

Jako jeden z aktuálních problémů vidím vliv tzv. fake news (falešné zprávy), které mezi lidmi šíří dezinformace. Odběrateli a sekundárními šířiteli těchto zpráv jsou hlavně lidé s nižším vzděláním a inteligencí, kteří neumí pracovat s informacemi a nemají rozhled. Často se jedná o osoby určitým způsobem frustrované, přičemž jsou nedůvěřivé k politickému systému a společnosti, velebí snadná řešení a vinu za své nedostatky připisují jiným osobám či skutečnostem. Fake news nejsou zpravidla přímo samy o sobě významným faktorem pro případné kriminální jednání, ale mohou značným způsobem vyvolávat celospolečenskou

---

⁹¹ NAKONEČNÝ, Milan, 2009, op. cit. s. 203-213.

nespokojenost, čehož se uchopí kontroverzní politické osobnosti s absurdními programy a řešeními. Výjimkou z toho, že vliv fake news nehraje roli v případné trestné činnosti, je případ z roku 2017, kdy jistý důchodce z Mladoboleslavska (zarytý podporovatel politické strany, jejíž program vystupuje silně proti přistěhovalectví a pravidelně zásobuje své fanoušky zprávami pochybného původu) dvakrát způsobil vykolejení vlaku, pomocí pokácení stromů přes koleje. Tyto útoky naaranžoval, pomocí zanechaných slov „Alláh je velký“ (v českém jazyce s gramatickými chybami), jako teroristický útok ze strany muslimských uprchlíků. Muž byl po vypátrání obviněn z teroristického útoku.⁹² I u tohoto pachatele měly na jeho chování hlavní vliv osobnostní rysy, inteligence, výchova a pravděpodobně velmi neuspokojivý životní status, nicméně je zde i patrný vliv falešných zpráv o hordách muslimských přistěhovalců připravených zabít. S fake news lze bojovat formou jejich vyvracení a trpělivou osvětou jejich odběratelů.

S internetem dále souvisí aktuální problémy jako jsou například phishing (vylákání citlivých údajů z ostatních uživatelů, a to především k podvodům a zneužitím internetového bankovníctví⁹³), kyberšikana nebo nenávistné projevy na sociálních sítích.

Vliv médií, kyberprostoru a internetu má tedy na osobnost nemalý vliv, co se týká názorové orientace, zpracování informací a způsobu rozhodování, ale k případnému protispolečenskému až kriminálnímu jednání je třeba dalších vnitřních a vnějších faktorů.

3.2.10 Další faktory

Mezi další faktory, které mohou mít vliv na osobnost člověka a jeho případnou protispolečenskou či dokonce trestnou činnost patří například vliv místa, ve kterém žije, socioekonomická situace, etnický původ, náboženská příslušnost, snadná dostupnost zbraní, ale i momentální zoufalá situace, ve které je člověk svým způsobem donucen trestný čin spáchat.

---

⁹² Věrný fanda SPD s harmonikou. Kdo je důchodce, kterému hrozí doživotí za teroristický útok na vlak? - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 05.12.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ochotny-duchodce-zapaleny-fanda-spd-soused-e-popisuji-muze-kt/r~12fd23d61e3e11e8aca5ac1f6b220ee8/>

⁹³ Počítačová kriminalita - Policie České republiky. Úvodní strana - Policie České republiky [online]. Copyright © 2018 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 05.12.2018]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-pocitacova-kriminalita.aspx>

3.2.11 Souhrn kapitoly

Shora uvedené příklady považuji za jedny z nejdůležitějších faktorů, které působí na utváření osobnosti a mohou vést k protispolečenskému až kriminálnímu jednání. Tyto faktory ve většině případů nepůsobí izolovaně, ale za pomoci vzájemného působení. Uvedené příklady negativních činitelů nelze dogmaticky považovat za jistý prediktor kriminálního chování, cílem jejich popisu je zejména demonstrovat fakt, že tyto životní události (ačkoliv se mohou zdát svým způsobem banální a běžné), mají dopad na osobnost nejen pachatele, ale jakéhokoliv člověka.

3.3 Význam výzkumu pachatelů pro trestní právo

Kriminologické poznatky o pachatelích a jejich osobnosti využívá trestní právo hmotné i procesní. Osobnost pachatele má zásadní význam při objasňování případu, vysvětlení motivu a eventuální individualizaci trestu. Kriminologický výzkum slouží také jako podklad pro vypracování záměrů trestní politiky, například pokud se jedná o reformu druhů trestů a ochranných opatření nebo o snižování či zvyšování trestních sazeb.⁹⁴ Vzhledem ke skutečnosti, že je kriminologie multidisciplinární věda, která pracuje s obory biologickými, psychologickými a sociologickými, mohou její poznatky o osobě obviněného, popř. odsouzeného, pachatele napomoci, aby nedocházelo k recidivě a tato osoba měla šanci se zařadit opět do společnosti.

4 Násilná kriminalita

4.1 Pojem násilná kriminalita

Násilná kriminalita je pojem kriminologický, protože trestně právní normy nepracují s tímto souhrnným označením pro násilné trestní činy. Pojem násilná kriminalita navíc není chápán jednotně. Násilí označuje konání člověka vůči ostatním, které může způsobit psychickou a fyzickou újmu. Násilná kriminalita je pak množina trestných činů, které se vyznačují použitím násilí.⁹⁵ Tento typ kriminality je jedním z nejzávažnějších druhů trestné

---

⁹⁴ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014, op. cit. s. 107-108.

⁹⁵ MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA, 2015. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-149-3, s. 18.

činnosti, protože útočí na chráněné objekty, jako jsou život, zdraví, tělesná integrita člověka nebo důstojnost člověka v sexuální oblasti.⁹⁶

Osobně mám za to, že pod pojem násilná kriminalita nelze řadit pouze trestné činy, které se vyznačují použitím fyzické síly, ale je nutné brát v potaz i působení sil psychických. Příkladem je domácí násilí, čili trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ), kdy pojem týrání označuje útoky fyzické i psychické.⁹⁷

4.2 Kriminální agrese

S násilnou kriminalitou úzce souvisí termíny agresivita a agrese. Agresivita je do jisté míry vrozená a do jisté míry naučená vlastnost, kdy jedinec jedná bezohledně a útočně. Agrese je útok proti konkrétnímu objektu s cílem uškodit.

Ne všechna agresivní jednání jsou klasifikována jako trestné činy, a proto je vhodné od agrese odlišit agresi kriminální. Kriminální agresi lze dělit na (1) chladnou (jedinec cílevědomě a bezohledně dosahuje svého cíle, k obětem má neutrální postoj a intenzita agrese je nižší) a na (2) afektivní (jedinec koná pod vlivem emocí, strachu, vzteku nebo sexuálního napětí, k obětem má nepřátelský postoj, útok je intenzivní a je zde vyšší míra agrese).⁹⁸

4.3 Násilné trestné činy

Existuje několik kategorií násilných trestných činů, které se od sebe liší chráněným zájmem, skutkovou podstatou a účelem a intenzitou užitého násilí. Některé násilné trestné činy mají přímo ve své skutkové podstatě znak násilí či pohrůžku násilí, ale toto násilí je pouze prostředkem (instrumentem) k dosažení jiného primárního záměru (loupež dle § 173 TZ, vydírání dle § 175 TZ nebo sexuální nátlak dle § 186 TZ). Dále existují trestné činy, které znak násilí nebo pohrůžky násilí ve své skutkové podstatě nemají, nicméně jde o trestné činy, pro které je použití násilí ve většině případů typické (vražda dle § 140 TZ nebo ublížení na zdraví dle § 146 TZ).

Násilné trestné činy tvoří ve zvláštní části TZ ucelenou skupinu, pro systematiku zvláštní části TZ je důležitý objekt skutkové podstaty trestného činu. Objekt označuje

---

⁹⁶ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, 2014. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges. Teoretik. ISBN 978-80-7502-069-7, s. 13-14.

⁹⁷ PROUZA, Daniel, 2010. *Trestní zákoník s judikaturou*. V Praze: C.H. Beck. Beckova edice zákonů s judikaturou. ISBN 978-80-7400-187-1, s. 591-592.

⁹⁸ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 382.

nejdůležitější společenské vztahy, hodnoty a zájmy, které jsou trestním právem chráněné. Druhový (skupinový) objekt je pak objekt nadřazený skupině jednotlivých objektů, jedná se například o život a zdraví, svobodu, majetek či důstojnost v sexuální oblasti. Tyto druhové objekty pak tvoří třináct hlav zvláštní části TZ, přičemž téměř v každé z těchto hlav lze najít trestné činy násilné povahy (ať mají znak násilí ve své skutkové podstatě nebo je násilí doprovodný jev).⁹⁹

4.4 Policejní klasifikace násilných trestných činů a jejich statistika z roku 2017

Odlišnou klasifikaci násilných trestných činů používá Policie České republiky ve svých statistických výzkumech, které jsou jednak celorepublikové a jednak dělené dle krajů. Statistika registrované násilné kriminality v České republice pro rok 2017, která je přílohou č. 1 této závěrečné práce, přináší statistický přehled do násilné kriminality v České republice v roce 2017. Uvádím, že tabulka je, oproti původní podobě, pro účely této závěrečné práce zjednodušena na registrované násilné trestné činy dle klasifikace Policie České republiky.

Mezi početně nejvíce registrované násilné trestné činy dle statistiky pro rok 2017 patří trestný čin úmyslného ublížení na zdraví (§ 145-146a TZ) v počtu 4.767 registrovaných případů, dále trestný čin porušování domovní svobody (§ 178 TZ) v počtu 1.936 registrovaných případů a na třetím místě trestný čin nebezpečného vyhrožování (§ 353 TZ) v počtu 1.919 registrovaných případů. U trestného činu vraždy (§ 140 TZ) bylo registrováno 146 případů, přičemž 80 případů vražd bylo motivováno osobními vztahy.

Nahlížení na násilnou kriminalitu je dle této statistiky do jisté míry problematické. Statistika zahrnuje do násilné kriminality trestné činy, které jsou závažné, ale nemají násilný charakter (opuštění dítěte nebo svěřené osoby dle § 195 TZ). Statistika dále u násilných trestných činů nezohledňuje, zda byly skutečně spáchány násilným způsobem a také do násilné kriminality neřadí trestné činy, které bývají násilným způsobem zpravidla provedeny (znásilnění dle § 185 TZ).¹⁰⁰ Statistika je nicméně dobrým ukazatelem četnosti trestné činnosti, ačkoliv není v rámci násilné kriminality zcela přesná.

---

⁹⁹ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, 2014, op. cit. s. 18-22.

¹⁰⁰ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, 2014, op. cit. s. 25-26.

4.5 Příčiny násilné kriminality

Znalost příčin násilné kriminality může pomoci při její primární prevenci a předcházení tomuto druhu trestné činnosti. Mezi faktory, které mají možný vliv na osobnost pachatele, řadíme činitele biologické, psychologické a sociální. Jedním z faktorů s výrazným vlivem patří vliv výchovy a kvality rodinných vztahů. Dítě může převzít vzorce chování od násilně chovajícího se rodiče, obzvláště pokud je často tělesně trestáno. Mezi další faktory lze řadit socioekonomický status, intelekt, temperament, schopnost empatie, impulzivitu a sebeovládání, sexuální deviace, duševní poruchu nebo alkoholovou i nealkoholovou intoxikaci.¹⁰¹

V případech situačního násilí shora uvedené faktory zpravidla zvyšují možnost násilného jednání, přičemž spouštěčem může být skutečnost zcela banální (nedopatření, hádka o financích nebo partnerském soužití). Zkrat, který vede pachatele násilného trestného činu, je často zapříčiněn dlouhodobou frustrací psychického nebo sociálního rázu.¹⁰²

4.6 Prevence násilné kriminality

S omezením kriminality souvisí složka represivní a složka prevenční. Cílem prevence kriminality je předcházení rizikových (kriminogenním) činitelům a posilování činitelů ochranných (protektivních). Z uvedeného hlediska je nutné oba typy těchto jevů nejdříve dobře poznat a poté omezovat či podporovat jejich výskyt.¹⁰³

4.6.1 Prevence primární, sekundární a terciární

Prevenci lze dělit na (1) primární, (2) sekundární a (3) terciární. Primární prevence by měla probíhat vhodnými výchovnými metodami a orientací dítěte na pozitivní hodnoty. Význam má dále osvěta, co se týká (nad)užívání návykových látek. Sekundární prevence věnuje pozornost osobám, které vykazují poruchové chování. Pomoc zde zajišťují (dětští) poradci a psychologové a různé nestátní instituce. Terciární prevence se zaměřuje na nápravu pachatelů ve výkonu trestu či ochranném opatření a pomáhá jim s procesem resocializace.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008, op. cit. s. 300-301.

¹⁰² STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, 2014, op. cit. s. 44-48.

¹⁰³ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, 2014, op. cit. s. 48-49.

¹⁰⁴ KVĚTON HOLCR A KOLEKTÍV., 2008, op. cit. s. 243-244.

4.6.2 Prevence sociální, situační a viktimologická

Prevenci násilné kriminality lze dále dělit na (1) sociální, (2) situační a (3) viktimologickou.

Sociální prevence je systém opatření na úrovni rodiny, školství, bydlení, sociálních podpor nebo zaměstnanosti. Cílem je napomáhání v rámci řešení rodinných problémů, zvyšování vzdělanosti a životní úrovně, podpora kvalitní náplně volného času, osvěta v rámci drogové prevence atd. Příčiny násilné kriminality často tkví v nevhodném rodinném zázemí. Je proto nutné, vyzdvihovat pozitivní vliv rodiny, orientovat osoby na kladné hodnotové vzory, podporovat nenásilné řešení sporů a pořádat kampaně proti domácímu násilí. Na rodiče je dále vhodné apelovat, aby nebyli lhostejní ke způsobu trávení volného času svých dětí, protože vliv negativní skupiny vrstevníků je jedním z rizikových činitelů. Dále by z hlediska sociální prevence měla být podporována kvalita školství, kvalifikovanost kantorů a dalšího personálu a mimoškolní aktivity. Značný význam má také osvěta v rámci zneužívání alkoholu a nealkoholových drog. Užívání těchto návykových látek může vést k poruchám chování a zdraví, snižuje životní úroveň a pod jejich vlivem či k jejich získání se osoby dopouští (násilné) trestné činnosti. Poměrně dobrý preventivní efekt mají různé časosběrné dokumenty, které mapují postupný úpadek závislých osob a jsou užitečnými odstrašujícími případy.

Situační prevence se snaží snížit pravděpodobnost kriminálního jednání, případně zvýšit následnou šanci dopadení pachatele. Daná situace je pro pachatele zcela zásadní, protože mu může vytvořit vhodné podmínky pro spáchání trestného činu. Účinné prostředky situační prevence se vyskytují na veřejných místech, a to převážně na místech rizikových (nebezpečnější čtvrti, bary a noční kluby nebo parky a více odlehlá místa). Mezi prostředky se řadí častý výskyt policejních hlídek, pouliční osvětlení nebo kamerový systém. Problematická je situační prevence násilné kriminality, která se odehrává v soukromí, kde má spíše smysl prevence sociální a viktimologická.

Viktimologická prevence se zaměřuje na osobu potencionální oběti a snížení pravděpodobnosti, že se obětí trestného činu stane. Vzhledem k veřejným místům, je vhodné být obezřetná, vyhýbat se místům, kde je vyšší koncentrace kriminality, místům odlehlým a neosvětleným. Riziková je také například intoxikace alkoholem nebo jinými látkami, protože oběť má značně sníženou kvalitu rozhodovacích a ovládacích schopností. Aktivní obrana ze strany oběti může být účinná, nicméně může v útočnickovi vyvolat větší zuřivost. V případě použití obranné zbraně je pravděpodobné, že bude použita proti samotné oběti a celý akt

dopadne mnohem horším způsobem.¹⁰⁵ Co se týká sporů soukromých (především rodinných), je nutné být otevřený a řešit je buď s tímto partnerem (jinou osobou) nebo v rámci poradenské pomoci. Pokud spory gradují a jednání začíná být ze strany útočníka nebezpečné, je nutné, i přes veškerou nepříjemnost a ztrátu soukromí, řešit situaci s orgány činnými v trestním řízení.

S viktimologickou prevencí v rámci násilné kriminality úzce souvisí i otázka viktimologického zavinění. Některé z obětí se cílem útoku stanou, z důvodu vlastního jednání vůči pachateli nebo jemu blízkým osobám. Zpravidla je to jednání zavrženíhodné, jako je týrání, šikana, útlak nebo fyzický útok. Pokud jde o trestný čin ublížení na zdraví, zabití nebo vraždy lze vyčlenit skupinu obětí, které se chovají vůči pachateli provokativně až agresivně. Oběť může být v jistém smyslu vůči pachateli v silnější nebo stejné pozici. Silnější oběti jsou typicky agresivní jedinci terorizující vlastní rodinu, přičemž pachatelem násilného trestného činu je obvykle starší syn nebo manželka tyрана. Těmto pachatelům může jednak dojít trpělivost a jednak na oběť zaútočí ve formě aktivní obrany. Mezi oběti nacházející se ve stejné pozici patří hlavně mladší jedinci s násilnými sklony, kteří neumí řešit konflikty jiným způsobem, než soubojem. Zpravidla se jedná o potyčky pod vlivem alkoholu, jejichž zahájení často vyvolá sama oběť.¹⁰⁶ Se zaviněním oběti souvisí trestný čin zabití (§ 141 TZ), který bere v potaz impulzivní jednání pachatele v důsledku silného rozrušení, strachu, úleku, zmatku nebo zavrženíhodného jednání poškozeného. Postih pachatele je v tomto případě mírnější než je tomu u trestného činu vraždy.¹⁰⁷

5 Pachatel trestného činu vraždy

5.1 Trestný čin vraždy

Vražda

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.
- (2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.
- (3) Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2
  - a) na dvou nebo více osobách,

---

¹⁰⁵ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, 2014, op. cit. s. 50-59.

¹⁰⁶ HOŘÁK, Jaromír, 2011, *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-48-4, s. 87-112.

¹⁰⁷ JELÍNEK, Jiří, 2009. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges. Teoretik. ISBN 978-80-872-12-21-9, s. 76-79.

- b) na těhotné ženě,
- c) na dítěti mladším patnácti let,
- d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,
- e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,
- f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,
- g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,
- h) opětovně,
- i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo
- j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

(4) Příprava je trestná.

Mezi nejzávažnější typ násilné kriminality patří úmyslný trestný čin vraždy ve smyslu ustanovení § 140 TZ. Toto ustanovení chrání lidský život a předmětem útoku je pouze živý člověk (nikoliv například lidský plod). S vraždou úzce souvisí pojem smrt, která nastává biologickou smrtí mozku, přičemž v tomto stavu je obnovení všech životních funkcí již nemožné.¹⁰⁸ Člověka lze usmrtit jednak konáním, ale také opomenutím takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle svých poměrů a jiných skutečností ve smyslu ustanovení § 112 TZ. Na konci roku 2016 došlo ke změně TOPO a na základě této novely se pachatelem vraždy může stát vedle osoby fyzické i osoba právnická.

Vzhledem k různé závažnosti je, na rozdíl od úpravy ve „starém“ trestním zákoně č. 141/1961 Sb., trestný čin vraždy rozlišován na (1) vraždu prostou ve smyslu ustanovení § 140 odst. 1 TZ a (2) vraždu premeditovanou ve smyslu ustanovení § 140 odst. 2 TZ.

5.1.1 Vražda prostá

Vražda prostá je případ, kdy pachatel jedná spontánně bez rozmyslu v tzv. náhlém hnutí mysli. Náhlé hnutí mysli označuje okamžité jednání v afektu.¹⁰⁹ Afekt je silná krátkodobá emoce, která může vyvolat fyziologické změny v těle člověka (zvýšená hladina adrenalinu). Pojem patický afekt označuje velmi intenzivní afekt, při kterém dochází k výpadkům paměti a krátkodobým mrákotám (lidově se říká, že měl zatměno před očima). Na průběh patického

¹⁰⁸ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit. s. 1460.

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit. s. 1462.

afektu si jedinec zpravidla nevzpomíná a trpí amnézií. Tímto druhem afektů trpí především osoby s vysoce agresivními projevy nebo lidé s určitým poškozením mozku.¹¹⁰ Při patickém afektu může často docházet k páchání násilné kriminality, včetně vražd.

Typickými prostými vraždami jsou primárně vraždy mezi osobami, které sdílí totéž obydlí nebo mají společnou domácnost (domácí vraždy mají své zastoupení i mezi vraždami premeditovanými). Jedná se o vraždy mezi partnery (ne)sezdanými, mezi rodiči, dětmi a dalšími příbuznými. Mezi prosté vraždy patří také vraždy konfrontační, které jsou důsledkem střetu dvou a více osob (převážně mužů) na veřejně přístupném místě, přičemž tyto osoby častěji nespojují žádný vztah.¹¹¹ Jedná se o potyčky mezi návštěvníky restauračních zařízení, barů a nočních klubů, které mohou, navíc vlivem alkoholu, skončit až vraždou.

5.1.2 Vražda premeditovaná

Vražda premeditovaná je spáchána s rozmyslem nebo po předchozím uvážení a je trestána přísněji, než vražda prostá. Pojem premeditace znamená, že volní jednání člověka probíhá ve dvou fázích, a to v podobě rozhodnutí a následné realizace. Při premeditaci je klíčové působení vnitřních i vnějších podnětů, které mají vliv na konání a volbu člověka. Na rozdíl od vraždy prosté, zde nedochází ke spontánnímu jednání v afektu (při kterém člověk zpravidla ztrácí sebekontrolu), ale pachatel jedná svým způsobem racionálně s vědomím toho, že má možnost výběru variant svého chování.¹¹²

Rozmysl je vzhledem k vraždě nižší stupeň sebekontroly, než je předchozí uvážení. Jedná se o jakousi kratší úvahu o důvodech, proč vraždu spáchat či nikoliv. Při rozmyslu pachatel již operuje s možnými důsledky svého jednání a volí mezi variantami.¹¹³ Předchozí uvážení je již složitější a dlouhodobější myšlenkový proces pachatele, při kterém zváží podstatné okolnosti spáchání vraždy. Zváží především čas a místo spáchání vraždy, nástroj, zamaskování stop, vhodný způsob odklizení těla, alibi atd. Není však nutné, aby měl pachatel svůj plán promyšlen zcela do detailu. V tomto plánování je patrná fáze přípravy.¹¹⁴

Zcela jasnými premeditovanými vraždami jsou vraždy na objednávku (nájemné). Dále se může jednat o vraždy, při kterých je hlavním cílem dosažení určitého zisku nebo majetku,

---

¹¹⁰ PAVLOVSKÝ, Pavel, 2012. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4332-5, s. 31.

¹¹¹ STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, 2014, op. cit. s. 62-64.

¹¹² ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit. s. 1465-1467.

¹¹³ JELÍNEK, Jiří, 2014, op. cit. s. 525-526.

¹¹⁴ JELÍNEK, Jiří, 2009. op. cit. s. 74-75.

kdy pachatel domněle movitou oběť sleduje po delší dobu a vraždu plánuje. K premeditovaným vraždám může dále dojít například v případě dlouhodobé frustrace v partnerském (či jiném) vztahu, ve kterém již mezi osobami panuje značná nenávist nebo dochází k psychickému a fyzickému týrání a oběť tohoto násilí naplňuje pomstu a lze říct i své vysvobození.

5.2 Osobnost pachatele vraždy

Vraždy a jejich pachatele lze dělit dle mnoha hledisek. K vraždě může dojít z osobních důvodů, mezi které řadíme konflikt mezi partnery nebo s členy rodiny (domácí vraždy), spory s ostatními lidmi, vraždy zapříčiněné mstou, žárlivostí a nenávistí nebo vraždy motivované politickou orientací nebo příslušností k náboženské skupině. Dále existují sexuální vraždy, vraždy nájemné, v rámci únosu, drogové vraždy, vraždy v rámci vyřizování účtů mezi gangy, vraždy k získání určitého profitu atd. Dále lze vraždy dělit dle duševního stavu pachatele na (1) nepychotické a (2) psychotické. Psychotické vraždy se vyznačují vysokou intenzitou útoku, užitím trýznivých nástrojů a bližším vztahem mezi obětí a pachatelem.¹¹⁵

Vyšší podíl na trestném činu vraždy mají muži, a to pravděpodobně díky biologicky a procesem socializace dané vyšší agresivitě. Ženy se jako pachatelky vražd podílejí zejména na rodinných vraždách manželů, partnerů a dětí. Oproti mužským pachatelům bývají pachatelky více z řad osob labilních a páchají vraždy psychotické.

Rizikový věk je v období adolescence a mladšího středního věku.¹¹⁶ Důvodem je pravděpodobně fakt, že v tomto období člověk prochází velkým množstvím životních změn, jako jsou osamostatnění od primární rodiny a opuštění domova, dokončení studia, hledání a setrvání v zaměstnání, zajišťování si svého domova a zakládání rodiny.

Vzhledem ke skutečnosti, že motivace a osobnost pachatelů vražd je značně různorodá, mám za to, že osobnost a faktory, které mohly být příčinou jejich jednání, nelze popsat obecným způsobem platným pro alespoň většinu případů. Z důvodu větší konkrétnosti v následujících podkapitolách uvádím určité skupiny pachatelů, které se liší věkem, pohlavím, vztahem mezi pachatelem a obětí, motivací či způsobem spáchání vražd. K těmto skupinám uvádím mimo jiné známé případy vražd z České republiky, popřípadě Československa. Známými se staly

---

¹¹⁵ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 388-390.

¹¹⁶ HERETIK, Anton, 1999. *Extrémna agresia I: forenzná psychologia vraždy*. Nové Zámky: Psychoprof. ISBN 80-968083-3-8, s. 52-54.

především z důvodu, že byly pro veřejnost, vyšetřovatele a ostatní zúčastněné orgány značně šokující, ať již osobou pachatele nebo provedením.

5.2.1 Děti, mladiství a osoby ve věku blízkém věku mladistvých jako pachatelé vražd

Mládeží se ve smyslu ustanovení § 2 ZSVM rozumí děti a mladiství. Dítětem mladším patnácti let je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok. Čin jinak trestný je čin, který je vzhledem k daným okolnostem, u dětí mladších patnácti let je to nedostatek věku, relativně beztrestný.¹¹⁷ Mladistvým je ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok věku. Jako provinění se označuje trestný čin spáchaný mladistvým, nejedná se o samostatný druh trestného činu, jde pouze o terminologické odlišení. S termínem věk blízký věku mladistvých pracuje TZ například jako s jednou z polehčujících okolností. Jedná se o osoby adolescentní, starší osmnácti let a zpravidla ne starší než jednadvaceti. Proces dospívání, socializace a pachatelova duševní a fyzická vyspělost jsou nicméně velmi individuální a je tedy na konkrétním soudu, v jaké odpovídající hranici věk blízký věku mladistvého uzná za vhodný.¹¹⁸ Dá se říci, že věk blízký věku mladistvých končí společně s obdobím adolescence.

Vraždící děti jsou poměrně raritní skupina pachatelů. Dětské vraždy mají obvykle sklony k labilitě a jsou více agresivní. Touhu vraždit může vyprovokovat zvědavost či vztek a samotnému činu může předcházet mučení oběti. Oběťmi bývají mladší nebo slabší děti, které se s pachatelem znají, spolužáci a v některých případech i sourozenci a rodiče.

V České republice je známý případ z ledna 2004, kdy tehdy třináctiletý pachatel zavraždil svoji stejně starou spolužačku, na jejíž těle se posléze sexuálně ukojil. Pátrání po pachateli probíhalo více než půl roku, přičemž od jeho počátku vyšetřovatelé odebírali a porovnávali vzorky DNA. Shodu našli posléze až u vzorků od osob mladších patnácti let. Znalecký test u pachatele údajně potvrdil duševní a sexuální poruchu a pachatel byl umístěn do ústavní výchovy, ve které po prodloužení setrval do svých devatenácti let. Dodávám, že

---

¹¹⁷ HENDRYCH, Dušan, 2009. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1, Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxgg21ol5vgs3tbnnpxi4tfon2g46i>

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel, 2012, op. cit. s. 368.

pachatel byl v roce 2014 obviněn jako spolupachatel trestného činu loupeže, přičemž již v této době měl uložený podmíněný trest odnětí svobody za předchozí trestnou činnost.¹¹⁹

Mladiství a osoby ve věku blízkému věku mladistvých jsou již, s ohledem na spáchané vraždy, početnější skupinou pachatelů. Tyto osoby často pocházejí z nevhodného rodinného prostředí nebo z náhradních výchovných institucí, neprošly odpovídající výchovou a byly často vystavovány tělesným trestům. Dalším problémem je nekvalitní proces socializace, který je doplněn o trávení volného času s nevhodnou skupinou vrstevníků a užívání alkoholových a nealkoholových návykových látek. Jak je zde již několikrát uvedeno, ne u všech pachatelů vražd se shora uvedené kombinace činitelů vyskytují, nicméně tito jedinci jsou, díky nestabilnímu zázemí a krizi hodnot, ke spáchání trestného činu více náchylnější.

Mladistvé a adolescentní pachatele lze dělit do dvou skupin. Pro pachatele z první skupiny jsou typické poruchy chování, nižší intelekt a časná kriminální činnost majetkového rázu. Motivací těchto pachatelů je určitý zisk (hlavně finanční). Při svém počínání se chovají chladně a vypočítavě a zpravidla nemají žádný vztah ke svým obětem. Do druhé skupiny patří pachatelé tzv. rodinných vražd, při kterých jsou oběti rodiče, sourozenci a ostatní příbuzní. Čin je více motivován dlouhodobou frustrací a problematickými vztahy v rodině, než určitým ziskem (nicméně roli může hrát i kombinace obojího). Pachatelé jednájí pod vlivem emocí a počínají si spíše neorganizovaně.¹²⁰

V rámci rodinných vražd má význam i osoba oběti a míra viktimologického zavinění. V případě otcovražd byla postava otce často despotická, pedantská, týrala členy své rodiny a byla závislá na alkoholu. V rámci matkovražd je osoba matky velmi dominantní, vyčítavá a své dítě přehnaně kontroluje a omezuje. Osoba otce je v tomto případě extrémně pasivní, nebo chybí úplně. Sourozenecké vraždy nejsou příliš typické, ale může k nim dojít v afektu v důsledku kombinace negativních emocí, jako jsou žárlivost a zlost.¹²¹

---

¹¹⁹ Policie: vrahem Barborky z Kmetiněvsí je dítě – Novinky.cz . *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/39705-policie-vrahem-barborky-z-kmetinevsi-je-dite.html>; Mladík, který zavraždil spolužačku z Kmetiněvsí, odešel z ústavu – Novinky.cz . *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/190013-mladik-ktery-zavrazdil-spoluzacku-z-kmetinevsi-odesel-z-ustavu.html>; Vrah z Kmetiněvsí jde na tři roky do vězení za loupežné přepadení – Novinky.cz . *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/351363-vrah-z-kmetinevsi-jde-na-tri-roky-do-vezeni-za-loupezne-prepadeni.html>

¹²⁰ HERETIK, Anton, 1999, op. cit. s. 178-179.

¹²¹ HERETIK, Anton, 1999, op. cit. s. 73-75.

Mladiství a adolescentní vrazi bývají často při svém jednání extrémně agresivní a čin provádějí trýznivě a se značnou brutalitou. Příkladem je případ patnáctileté dívky z Jihlavy z roku 2013, na jejíž vraždě se podíleli tři muži ve věku do dvaceti let. Po slovním konfliktu vyhodil jeden z pachatelů dívku z okna svého bytu, ale ta jedenáct metrů dlouhý pád přežila. Pachatel ji posléze odnesl zpět do bytu a na pomoc zavolal dva své známé. Dívku nejdříve dva pachatelé společně škrtili počítačovým kabelem, poté si jeden z pachatelů obul těžké boty a šlapal jimi dívce na krk a hrudník. Dívku se jim podařilo usmrtit až dalším škrcením po několika dlouhých minutách trýznění. Tělo obalené v prostěradle odnesli do kontejneru a skryli jej pod odpadky. Tělo dívky bylo nalezeno o několik dní později na místní skládce. Pachatelé byli dopadeni a potrestáni nepodmíněnými tresty odnětí svobody 4 let (jeden z pachatelů pouze pomáhal a aktivně se na usmrcení nepodílel), 24 let a 25 let.¹²² Dle dostupných informací měli pachatelé problémy s chováním, dodržováním zákona a alkoholem.

5.2.2 Ženy jako pachatelky vražd

Ženy mají celkově v páčání trestné činnosti nižší zastoupení než muži, tak tomu je i u trestného činu vraždy. Patrně je tomu tak z důvodu biologicky dané nižší agresivity a dravosti, vyšší adaptability na prostředí a situaci a častější volbě konfliktu se vyhnout. Ženy nejčastěji páchají vraždy rodinné, jejichž oběti jsou nejčastěji manželé, partneři a v méně případech i děti. Ženy více jednájí v afektu a mají psychopatologické problémy více než pachatelé muži. Nástrojem ke spáchání vraždy je u žen v mnoha případech nůž.

Pachatelky vražd lze dělit na (1) masochistické (emočně stabilní ženy, které náhle usmrtí svého nevyrovnaného partnera, který je po delší dobu týral), (2) otevřeně agresivní (emočně nestabilní ženy, které nerespektují autority a při ubližování svou oběť usmrtí), (3) skrytě agresivní (na venek neprojevují vztek, agresivitu nijak neventilují, zpravidla mají tyranského partnera, jejich oběti jsou často děti), (4) psychotické (jednájí pod vlivem momentální duševní nerovnováhy a samotný čin si často nepamatují), (5) amorální (vraždí bezcitně z konkrétních důvodů, často mají vyšší inteligenci a nižší schopnost empatie) a (6) ženy jednájí pod vlivem partnera či jiné osoby.¹²³

---

¹²² Vrchní soud zpřisnil tresty za brutální vraždu Petry, Zavřel dostal 24 let - Deník.cz. *Deník.cz* [online]. Copyright © [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/pred-vrchnim-soudem-dnes-stanou-mladici-za-vrazdu-petry-20140507.html

¹²³ HERETIK, Anton, 1999, op. cit. s. 52-54.

V roce 2011 se na Svitavsku dopustila tehdy šestatřicetiletá žena vraždy svých čtyř dětí ve věku dvou měsíců až osmi let. Tři z obětí podržila a čtvrtou udusila. Poté se pokusila spáchat sebevraždu, které zabránil včasný zásah policie, kterou přivolal partner ženy. Tvzení, že si z aktu nepamatuje ničeho, byla vyvrácena znaleckými posudky z oboru psychiatrie a psychologie. V roce 2012 Vrchní soud v Praze potvrdil ženě trest odnětí svobody na doživotí.¹²⁴

5.2.3 Pachatelé tzv. rodinných vražd

Termínem rodinné vraždy označujeme vraždy mezi manželi, partnery, rodiči a dětmi a ostatními příbuznými. Důležitým prvkem je blízký vztah mezi pachatelem a obětí. K vraždám v kruhu rodiny dochází zpravidla po dlouhodobých sporech, kdy pachatel usmrtí oběť v afektu. Motivem vraždy mezi partnery je nejčastěji dlouhodobá nevraživost nebo žárlivost. Pokud se v již takto narušených vztazích objeví další problémy v podobě ztráty zaměstnání, sexuální frustrace, finančního strádání nebo neuspokojivé životní situace, může i banální konflikt pod silným rozrušením vést k vraždě. Konfliktní jedinci sami často pocházejí z rodin, kde vztahy nebyly, mírně řečeno, ideální a tyto vzory chování si přinášejí i do rodin vlastních.

Pachatelé muži jsou často jedinci emočně nevyrovnaní, agresivní, s nízkou schopností sebeovládání a tyranským chováním vůči partnerce i dětem. Tyto osoby zároveň mohou být obětí svých partnerek a dětí (zejména starších synů), kteří se trýzniteli vzeprou a mohou ho v rámci vyhrocené situace i usmrtit. Nicméně více obětí je mezi ženami. Mezi oběťmi žen, jak již bylo shora uvedeno, patří nejčastěji právě rodinní příslušníci, zejména partneři a manželé a dále i děti. Ženy častěji jednájí neorganizovaně, bezprostředně a v rozrušení. Při vražedném jednání obou pohlaví hraje často významnou roli vliv alkoholu a ostatních návykových látek. K usmrcení vlastních dětí dochází buď během přehnaného fyzického trestání nebo jako pomsta druhému partnerovi.¹²⁵

Šokující případ mnohonásobné rodinné vraždy se stal v roce 1987 na území Slovenska ve město Brezno. Tehdy sedmadvacetiletý pachatel pod vlivem alkoholu usmrtil svou těhotnou manželku a dvě dcery (jednu nevlastní). Pod vlivem alkoholového opojení a zvýšené agresivité po drobném konfliktu několikrát udeřil manželku do hlavy sekerou, totéž poté udělal svým dětem. Uvedené jednání v pachateli probudilo ještě intenzivnější vlnu zuřivosti, ženino tělo

---

¹²⁴ Rekonstrukce vraždy: Proč matka zabila své 4 děti - Aktuálně.cz. *Zprávy - Aktuálně.cz* [online]. Copyright © Economia, a.s. [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/pardubicky/rekonstrukce-vrazdy-proc-matka-zabila-sve-4-deti/r~i:article:744557/>

¹²⁵ HERETIK, Anton, 1999, op. cit. s. 155-171.

nožem rozpáral, vyjmul z něj orgány (včetně plodu, který pachatel údajně zohavil pomocí žiletky) a uřízl ženě ňadra. Posléze podobným způsobem znetvořil tělo starší dcery. Na útěku se neúspěšně pokusil o sebevraždu a poté se přihlásil státní bezpečnosti. Pachatel byl znalci shledán pro společnost jako extrémně nebezpečný a byl mu uložen trest smrti, který byl vykonán dne 8. června 1989, jako poslední vykonaný trest smrti v Československu. Pachatel vyrůstal v rodině, kde byla výrazná role silně autoritativního otce, měl podprůměrný intelekt, sadistické sklony, byl závislý na alkoholu a měl problémy se zákonem již od mladistvého věku. Dopouštěl se týrání zvířat a posléze další násilné trestné činnosti.¹²⁶

5.2.4 Pachatelé sexuálních vražd

Sexuální vraždy nejsou toliko četné, ale je jim věnována pozornost vzhledem k jejich často brutálnímu provedení. Pod sexuální vraždy se řadí jednání, kdy sexuálně agresivní pachatel usmrcením oběti dosahuje uspokojení od nahromaděného sexuálního napětí. Tyto akty často provází pachatelova touha ovládat a ponižovat. Sexuální vraždy nejsou případy znásilnění, kdy je oběť usmrcena z důvodu zakrytí stop, nebo vraždy zapříčiněné nevěrou. K sexuálním vraždám patří jednání sadistická, nekrofilní, kanibalistická, vampiristická (pachatel pije krev oběti) nebo pikéristická (pachatel touží oběť řezat či bodat).

Pachatelé sexuálních vražd jsou primárně muži a oběťmi ženy průměrně ve věku patnácti až třiceti let. Mezi pachatelem a obětí není ve většině případů žádný vztah. K útokům dochází na veřejných místech, a to nejčastěji ve večerních hodinách v období jara a léta.¹²⁷

Známým případem sexuálního vraha je případ tzv. spartakiádního vraha, který jako šestnáctiletý napadl od února do května 1985 na území Prahy jedenáct žen, přičemž tři z nich tento útok nepřežily. Své oběti nejdříve sledoval (sledování žen provozoval od svých čtrnácti let), bavil se jejich strachem a poté je přepadl, znehybnil, znásilnil a ve třech případech i usmrtil. K usmrcení vždy došlo uškrcením či udušením za pomoci nástrojů, které byly po ruce (pásek, hlína). Své oběti také okrádal. Pachatel po sobě zanechával řadu stop, včetně svědectví žen, kterým se podařilo uniknout. Po pár měsících byl vypátrán, odsouzen a podstoupil kastraci. Nyní se pachatel nachází na svobodě a žije v ústraní pod změněnou identitou. Pachatel nevykazoval při trestním řízení žádnou lítost nad svým jednáním. Jedním z motivů bylo také

---

¹²⁶ Sekera, nůž a žiletky. Horehronský rozparovač byl posledním popraveným v ČSSR - iDnes.cz [online]. Copyright © MAFRA, a. s. [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: http://www.zpravy.idnes.cz/stefan-svitek-vrazda-horehroni-trest-smrti-fex-/krimi.aspx?c=A171025_110428_krimi_iri

¹²⁷ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005, op. cit. s. 390-392.

značné sexuální napětí, které svými činy ventiloval. V rodinném zázemí pachatele údajně nebyly žádné výrazně negativní jevy, jako dítě byl neklidný až hyperaktivní, měl sklony k záškoláctví (ačkoliv jeho intelekt byl mírně nad průměrem) a nerespektoval řád ani autority.¹²⁸

5.2.5 Pachatelé loupežných vražd

Pachatelé loupežných vražd jednají dle promyšleného plánu a jsou do jisté míry organizováni. Jsou agresivní, nicméně jejich počínání neprovázejí emoce a nejednají rozrušeně. Ke svým obětem mají vztah velmi vzdálený nebo žádný. Oběti jsou výrazně ve slabší pozici, než je pachatel.

Nejnámější případy loupežných vražd na území České republiky se staly mezi lety 2001 a 2002, kdy manželský pár usmrtil za účelem finančního zisku 8 lidí ve věku 62 až 81 let. Tento případ je také znám díky nedbalé činnosti vyšetřovatelů a dalších zúčastněných osob, které se dostatečně nezabývali existujícími stopami a řadu z činů uzavřeli jako sebevraždu. K usmrcení první oběti došlo náhodou, když oběť loupeže strhla pachateli z tváře maskování a ten oběť v úleku z prozrazení identity uskrtil. Pachatel poté naaranžoval vraždu pomocí svíček a následného požáru jako sebevraždu (pozdější pitva byla odbytá a vyšetřování bylo odloženo z důvodu absence podezření z trestného činu). Další vraždy se již účastnili oba manželé, kdy proaktivní měla být vzhledem k plánování a přesvědčování hlavně pachatelka. Oběť byla pachatelem udušena a zakopána na zahradě svého domu. Další oběti byly v případě jednání pachatele uskrceny a v případě jednání pachatelky byla oběť opakovaně udeřena do hlavy tupým předmětem a ubodána. Pachatelé všechny své činy promyšleně upravili jako nehody, opuštění domova či jako konflikt mezi oběťmi. Po dopadení pachatelů vyšlo najevo, že pachatel konal pod silným vlivem své manželky, se kterou přestal spolupracovat v moment, kdy se snažila celou vinu za spáchané skutky svést na něj. Manželé byli v roce 2004 odsouzeni na doživotní trest odnětí svobody.¹²⁹

---

¹²⁸ Jiří Straka. *Kriminalistika a příbuzné obory* [online]. Copyright © [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: <http://kriminalistika.eu/muzeumzla/straka/straka.html>; Teprve 16letý Jiří Straka v průběhu pár měsíců napadl a znásilnil 11 žen. Dostal přezdívku spartakiádní vrah | REFRESHER.cz. REFRESHER.cz | Hudba, Moda, Lifestyle [online]. Copyright © 2011 [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: <https://refresher.cz/52128-Teprve-16lety-Jiri-Straka-v-prubehu-par-mesicu-napadl-a-znasilnil-11-zen-Dostal-prezdivku-spartakiadni-vrah>

¹²⁹ Jaroslav a Dana Stodolovi. *Kriminalistika a příbuzné obory* [online]. Copyright © [cit. 10.12.2018]. Dostupné z: <http://kriminalistika.eu/muzeumzla/stodola/stodola.html>; Nenápadní manželé a nejhorší sérioví vrazi Česka. V případě Stodolových chybovali policisté i lékaři-lidovky.cz [online]. Copyright © MAFRA, a. s. [cit. 09.12.2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/lide/osm-zavrazdenych-duchodcu-kvuli-penezum-v-pripade-stodolovych-chybovali-kriminaliste-i-patologove.A170927_170817_lide_gib

5.2.6 Pachatelé dalších typů vražd

Mezi další, shora neuvedené, typy vražd patří kupříkladu vraždy masové nebo vraždy sériové. Jako masové vrahy označuje Federální úřad pro vyšetřování (FBI) pachatele, kteří na jednom místě usmrtí více než čtyři osoby, naopak dle některých forenzních psychologů musejí být obětí alespoň tři. Masové vraždy lze dělit na masové vraždy v rodině, ve škole, na veřejném místě, zapříčiněné konfliktem gangů, genocidum nebo teroristické útoky. V rámci České republiky lze zmínit případ třiadesátiletého pachatele, který v roce 2015 zastřelil v restauraci v Uherském Brodě osm lidí a během zásahu policie spáchal sebevraždu.¹³⁰

Za sériové vrahy se považují pachatelé, kteří spáchají sérii dvou a více vražd během odlišných konání. Sériové vraždy může mít na svědomí jeden a více pachatelů, existují dvě a více obětí, jednotlivé činy se udály při jiných časech a událostech a tato uplynutá doba mezi skutky dělí sériové vrahy od masových. V České republice je známý případ tzv. heparinového vraha, který pracoval jako zdravotní bratr na oddělení ARO (anesteziologicko-resuscitační oddělení) v havlíckobrodské nemocnici a první z vražd spáchal v roce 2006. Svým obětem vpravoval do těla vysoké dávky heparinu, který vyvolává silnou krvácivost. Po dopadení došlo k objasnění 7 vražd a 10 pokusů o vraždu, přičemž Vrchní soud v Praze potvrdil v roce 2008 pachateli trest odnětí svobody na doživotí.¹³¹

Závěr

Problematice osobnosti pachatele se kriminologie věnuje již od svých počátků. Závěry některých historických kriminologických škol se nedají považovat za platné (například Lombrosův rozený zločinec, který se svými tělesnými znaky liší od osob zákony dodržujících), některé mohou být i pro soudobou kriminologii prospěšné vodítko (multifaktorové přístupy, které osobu pachatele zkoumají z hlediska biologického, psychologického a společenského).

Ve třetí kapitole jsem díky odborným publikacím, mimo jiné z oboru psychologie a sociologie, seznámila čtenáře s možnými příčinami poruch chování, které může vygradovat až do páchaní trestné činnosti. Mezi nejzásadnější z těchto příčin patří vliv rodiny a výchovy. Rodina je primární instituce, ve které se dítě socializuje a přebírá vzory chování. Dítěti by se

---

¹³⁰ DRBOHLAV, Andrej, 2015. *Psychologie masových vražd: příběhy temné duše a nemocné společnosti*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5599-1, s 19, 168-169.

¹³¹ DRBOHLAV, Andrej, 2013. *Psychologie sériových vražd: 200 skutečných případů brutálních činů sériových vražd současnosti*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4371-4, s. 19, 439-441.

mělo dostávat láskyplné, ale spravedlivé výchovy. Pod despotickým vlivem rodiče, pravidelnými přísnými tresty hraničících s týráním se z dítěte zpravidla nemůže stát vyrovnaný dospělý jedinec připravený na normální život. Dalšími významnými faktory je škola, skupina vrstevníků a nevhodné trávení volného času.

Ačkoliv se u jedince vyskytne zároveň více rizikových faktorů, neznamená to nutně, že se dopustí trestné činnosti. Tento člověk je ovšem ke spáchání trestného činu pod vlivem situace náchylnější. Znalost příčin kriminálního chování může umožnit efektivnější způsoby prevence, směry trestní politiky nebo společenskou osvětu. Mám za to, že těmto příčinám je třeba věnovat pozornost již od útlého věku osoby, protože období dětství a dospívání jsou vzhledem k vytváření osobnosti období zcela zásadní. Prevence a osvěta ze strany třetích osob a institucí je ale v rámci rodiny a výchovy poměrně problematická (pokud se již nejedná o závažnější případy, kdy v rodině intervenuje orgán sociálně-právní ochrany dětí), protože většina rodičů si nenechá nahlížet do soukromí a radit v rámci výchovy svého dítěte. Pokud základní výchovnou funkci neplní rodina, měla by ji alespoň částečně nahrazovat škola, případně školní poradce, nicméně ani toto samo o sobě nestačí.

Vzhledem ke značné různorodosti motivace a jednání v případě trestného činu vraždy mám za to, že v diplomové práci není zcela možné popsat osobnost pachatele vražd obecně a platně pro všechny případy. V této práci částečně rozebírám pouze některé typy vražd a příklady jejich pachatelů z České republiky, (popř. Československa). Ke každé uvedené skupině jsem uvedla jeden notoricky známý případ pachatele či spolupachatelů vražd, nicméně dodávám, že existuje řada dalších obdobných případů, které jsou více či méně známé a jejich nižší mediální ohlas neznamená menší společenskou závažnost těchto činů.

Jsem si vědoma skutečnosti, že téma osobnost pachatele v kriminologii je značně rozsáhlé a nelze jej zcela obsáhnout ve formě diplomové práce a dále jsem srozuměna s tím, že nepřicházím se zcela novými informacemi. Nicméně mám za to, že tvorba diplomové práce má jejímu autorovi i čtenáři přinést základní přehled v dané problematice a vzbudit v něm zvědavost a touhu zajímat se o téma dále, což se v mém případě podařilo. Během psaní této závěrečné práce jsem rozhodla přihlásit do oboru Bezpečnostně právní studia na Policejní akademii České republiky v Praze, kam jsem byla tento rok přijata a na které bych, mimo jiné, ráda prohloubila své znalosti z trestního práva a kriminologie.

Dále jsem se v rámci této diplomové práce, vzhledem k multifaktorovému přístupu kriminologie, lépe seznámila s přístupy psychologickými a sociologickými (popř.

pedagogickými). Zejména v kapitole věnující se vlivům na osobnost pachatele jsem měla možnost prostudovat odborné publikace na téma deviace dětí a mládeže. Téma poruchového chování u dětí a mladistvých mě velice zaujalo. Vzhledem k tomu, že řada kriminogenních příčin se objevuje zejména v období dětství a dospívání, chtěla bych se v budoucnu věnovat rigorózní práci na téma osobnosti pachatelů z řad dětí, mladistvých a osob blízkých věku mladistvých. V této rigorózní práci bych se také chtěla zaměřit na konkrétní případy a příčiny kriminálního jednání u jejich pachatelů.

Použité prameny a literatura

Literatura

AKERS, Ronald L. a Christine Sharon. SELLERS, 2009. *Criminological theories: introduction, evaluation, and application*. 5th ed., New ed. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-533252-0.

BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK, 2008. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-075-5.

BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK, ed., 2009. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 978-80-210-4844-7.

CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2012. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.

DRBOHLAV, Andrej, 2013. *Psychologie sériových vrahů: 200 skutečných případů brutálních činů sériových vrahů současnosti*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4371-4.

DRBOHLAV, Andrej, 2015. *Psychologie masových vrahů: příběhy temné duše a nemocné společnosti*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5599-1.

DUBSKÝ, Josef a Lukáš URBAN, 2005. *Sociální deviace*. Praha: Vydavatelství PA ČR. ISBN 80-7251-202-1.

DZÚROVÁ, Dagmar, Ladislav CSÉMY, Jana SPILKOVÁ a Michala LUSTIGOVÁ, ed., 2015. *Zdravotně rizikové chování mládeže v Česku*. Praha: Státní zdravotní ústav. ISBN 978-80-7071-343-3.

FIRSTOVÁ, Jana, 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-521-0.

- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
- GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ, 2014. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-614-3.
- HERETIK, Anton, 1999. *Extrémna agresia I: forenzná psychologia vraždy*. Nové Zámky: Psychoprof. ISBN 80-968083-3-8.
- HOŘÁK, Jaromír, 2011, *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-48-4.
- JELÍNEK, Jiří, 2009. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges. Teoretik. ISBN 978-80-872-12-21-9.
- JELÍNEK, Jiří, 2014. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-044-4.
- KAISER, Günther. *Kriminologie: Úvod do základů*. Praha: C.H. Beck, 1994. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 80-7179-002-8.
- KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ, 2010. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3600-6.
- KRAUS, Blahoslav, 2014. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.
- KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4.
- KVĚTON HOLCR A KOLEKTÍV., 2008. *Kriminológia*. Bratislava: Iura Ed. ISBN 9788080782061.
- MAREŠOVÁ, Alena, Radovan HAVEL, Milada MARTINKOVÁ a Miroslav TAMCHYNA, 2015. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-149-3.

MAREŠOVÁ, Alena, 1997, *Pachatelé trestných činů, K problematice jejich osobností a vybraných typologií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL, 2008. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-377-5.

PAVLOVSKÝ, Pavel, 2012. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4332-5.

PROUZA, Daniel, 2010. *Trestní zákoník s judikaturou*. V Praze: C.H. Beck. Beckova edice zákonů s judikaturou. ISBN 978-80-7400-187-1.

STAŇKOVÁ, Lenka, Filip ŠČERBA a Milan VICHLENDÁ, 2014. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges. Teoretik. ISBN 978-80-7502-069-7.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

VANÍČKOVÁ, Eva, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Hana PROVAZNÍKOVÁ, 1995. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum. ISBN 8071840084.

ZOUBKOVÁ, Ivana a Marcela MOULISOVÁ, 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 80-86795-05-5.

Internetové zdroje

<http://education.stateuniversity.com>

<http://kriminalistika.eu/muzeumzla/prehled.html>

<https://encyklopedie.soc.cas.cz>

<https://refresher.cz>

<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu>

<https://www.beck-online.cz>

<https://www.lidovky.cz>

<https://www.policie.cz>

<https://zpravy.aktualne.cz>

<https://zpravy.idnes.cz>

Právní předpisy

Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., Trestní řád

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Seznam zkratk

TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., Trestní řád
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Přílohy

Příloha č. 1 Statistika registrované násilné kriminality v České republice pro rok 2017¹³²

TSK	Takticko-statistická klasifikace	REGISTROVÁNO
		POČET
101	vraždy - loupežné (§ 140)	6
102	vraždy - sexuální (§ 140)	0
103	vraždy - mot. osobními vztahy (§ 140)	80
104	vraždy - na objednávku (§ 140)	2
105	vraždy - novorozence matkou (§ 142)	0
106	vraždy - ostatní (§ 140)	58
111	usmrcení lid. plodu - pomoc a svádění ženy (§ 161, 162)	2
112	usmrcení lid. plodu - se souhlasem ženy (§ 160)	2
113	usmrcení lid. plodu - bez souhlasu ženy (§ 159)	0
115	zabití (§ 141)	0
116	usmrcení z nedbalosti (§ 143)	48
121	opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195)	7
122	únos dítěte a osoby ztížené duševní poruchou (§ 200)	8
131	loupež (§ 173)	1 564
132	loupeže na finančních institucích (§ 173)	21
141	násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci - mimo polic.	78
142	násilí proti úřední osobě - na pol. PČR (§ 323-326)	439
143	násilí proti úřední osobě - na obecní pol. (§ 323-326)	137
151	úmyslné ublížení na zdraví (§ 145-146a)	4 767
161	rvačka (§ 158)	28
171	násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci (§ 352)	40
172	brání rukojmí (§ 174)	0
173	nebezpečné vyhrožování (§ 353)	1 919
174	nebezpečné pronásledování (§ 354)	337
181	vydírání (§ 175)	1 050
182	omezování a zbavení osob. svobody (§ 169-171)	161
183	porušování domovní svobody (§ 178)	1 936
184	neoprávněný zásah do práva k domu (§ 208)	249
185	týrání svěřené osoby (§ 198)	197
186	týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)	515
187	omezování svobody vyznání (§ 176)	0
188	útisk (§ 177)	12
189	poruš. svobody sdruž. a shromažďování (§ 179)	0
190	ostatní násilné trestné činy (§ 144, 149, 172)	9
100-199	Násilná kriminalita celkově	13 672

¹³² Statistické přehledy kriminality za rok 2017 - Policie České republiky. Úvodní strana - Policie České republiky [online]. Copyright © 2018 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 06.12.2018]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá problematikou osobnosti pachatele v kriminologii. Cílem této práce je uvést její čtenáře obecně do oboru kriminologie pomocí vymezení základních souvisejících pojmů a teorií. Dále je čtenář seznámen s rizikovými činiteli, které mohou mít vliv na osobnost pachatele a jeho delikventní jednání. Nakonec je čtenáři představen fenomén násilné kriminality včetně trestného činu vraždy. Text této práce je řazen od témat obecných k tématům konkrétním.

Z důvodu uvedení tématu se první kapitola věnuje vymezení předmětu a úkolům kriminologie, pojetí pachatele z hlediska trestního práva hmotného a procesního a z hlediska kriminologického, nakonec je rozebrána osobnost člověka jako taková.

Vzhledem ke skutečnosti, že výzkumu osobnosti pachatele se věnovala řada raných i moderních kriminologických teorií, jsou tyto představeny v kapitole druhé. Tyto teorie definují obor kriminologie a v kapitole jsou děleny na biologické, psychologické, sociologické a multifaktorové, a to dle zkoumaných činitelů. Jedním z hlavních úkolů těchto teorií bylo poznat osobu pachatele a určitým způsobem jej odlišit od osob nedelikventních.

Pro tuto práci je zcela zásadní kapitola třetí, která se hlubším způsobem věnuje osobnosti pachatele. Je zde uvedena řada rizikových faktorů, které mohou mít vliv na případné protispolečenské až kriminální jednání. Znalost osobnosti pachatele a příčin jeho chování může být užitečná z hlediska prevence kriminality, směřů trestní politiky a pro následné zacházení s pachatelem vzhledem k individualizaci a efektivitě trestu.

Témata poslední a předposlední kapitoly této práce jsou již konkrétní a věnují se násilné kriminalitě, trestnému činu vraždy a jejich pachatelům. U trestného činu vraždy není v zásadě možné stanovit jeden typ osobnosti pachatele, který bude platný pro všechny ostatní případy, protože motivace těchto osob je značně různorodá. Vraždy jsou v této kapitole částečně rozděleny dle osoby pachatele nebo jeho motivace, přičemž u každého příkladu uvádím případ z České republiky (popř. z Československa).

Ne každý rizikový faktor vede člověka ke kriminálnímu jednání, nicméně pokud u osoby převažuje kombinace faktorů rizikových nad faktory ochrannými, je u něj vyšší pravděpodobnost, že se takového jednání dopustí.

Abstract

Topic of this thesis is The Issue of an Offender's personality. The main purpose of this thesis is introduction of criminology terms and theories. Furthermore, the thesis deals with the personality of the offender and with risk factors, which may have impact on criminal behaviour. The end of this thesis is devoted to violent criminality and murders.

First chapter describes essential terms of this thesis like subject and aims of criminology, offender in criminal law and criminology and human personality in general.

Most of the criminological theories try to deal with personality of the offender. They study personality of the offender and risk factors from different views, especially with help from biology, psychology, sociology or all of them. Most of these theories try to find a difference between offenders and non-deviant persons.

The third chapter of this thesis is very important because it deals with personality of the offender and particular risk factors which may cause behaviour disorders or criminal behaviour. Knowledge about offender is helpful for investigation of the crime or criminal policy.

In last chapters are described violent crimes, murders and their offenders. It is hard to describe general personality of murderer, because these offenders have a different motivation to commit this type of crime. In this chapter I divide murderers into sections according to their personality or motivation. There is also one famous case of the murder from Czech republic (or Czechoslovakia) in every section.

Not every risk factor is the reason of the criminal behaviour. But if person has lot of risk factors in his life he will be more prone to commit a crime than others.

Klíčová slova

Problematika osobnosti pachatele v kriminologii

Klíčová slova:

Kriminologie

Osobnost pachatele

Násilná kriminalita

The Issue of an Offender's Personality in Criminology

Key words:

Criminology

Offender's personality

Violent Crime